

owalgroup

VTT

**TERVEET TILAT 2028 -
OHJELMAN KEHITTÄVÄ
ARVIOINTI**
RAPORTTI

Sisältö

1 ARVIOINNIN TAVOITE JA TOTEUTUS	3
2 OHJELMAN TAVOITTEET	5
2.1 Ohjelmalle asetetut tavoitteet	5
2.2 Ohjelmaa taustoittavia tekijöitä	7
3 ORGANISOINTI JA TOIMENPITEET	8
3.1 Organisointi- ja johtamismalli ja resursointi.....	8
3.2 Keskeiset toimenpiteet.....	10
3.3 Viestintä.....	16
4 TULOKSET JA VAIKUTUKSET	19
4.1 Tähänastiset tulokset	19
4.2 Vaikuttavuuden vahvistaminen	22
5 JOHTOPÄÄTELMÄT JA KEHITTÄMISESITYKSET	27
Johtopäätelmät	27
Kehittämisesitykset.....	28
LIITTEET	29

1 Arvioinnin tavoite ja toteutus

Tässä luvussa kuvataan arvioinnin kohde, tavoite sekä arvioinnissa hyödynnetyt menetelmät.

Arvioinnin kohde

Vuonna 2018 käynnistetyn Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteena on vakiinnuttaa kiinteistönpitoon toimintatapa, jossa rakennusten kunto, sopivuus käyttötarkoitukseensa ja käyttäjien kokemukset tarkistetaan ja arvioidaan säännöllisesti. Rakentamisen ja sisäilman ongelmat linkittyvät muun muassa rakentamiseen, rakennusten ylläpitoon ja käyttäjien osaamiseen. Valtioneuvoston kanslian koordinoima kymmenvuotinen Terveet tilat -ohjelma pyrkii vaikuttamaan tähän kokonaisuuteen. Koko toimijakenttä sitouttavan ohjelman keskeiset yhteistyötahot valtioneuvostotason toimijoiden kanssa ovat kunnat, aluehallinto ja alan järjestöt. Ohjelman tavoitteena on myös edistää tutkijoiden vuorovaikutusta ja kehittää eri ammattikuntien osaamista sisäilmaongelmiin liittyen.

Terveet tilat 2028 -ohjelmassa luotu toimintamalli perustuu kiinteistökannan hallintaan, johon kuuluu rakentaminen, korjaaminen sekä käyttö ja ylläpito. Toimintamalli tukee kuntia ennakoivassa kiinteistönpidossa ja sen tavoitteena on ratkaista ja erityisesti ennaltaehkäistä sisäilmahaasteita. Toimintamallin keskiössä on tiedon ja kokemusten jakaminen: toimintamalli kokoaa tietoa, ohjeita ja hyviä käytäntöjä julkisten rakennusten ennakoivasta kiinteistönpidosta kunnille, joiden on mahdollista peilata omaa toimintaansa näihin käytäntöihin sekä tunnistaa itseään hyödyttäviä toimintatapoja. Osallistavan prosessin myötä syntynyt Terveet tilat -toimintamallin ensimmäinen versio julkaistiin lokakuussa 2020 ja sidosryhmät ovat keskeisessä roolissa myös mallin jatkotyöstössä.

Koko poikkihallinnollisen ohjelman toiminta jakautuu seitsemään toimenpidealueeseen:

- Toimet julkisten rakennusten kunnan selvittämiseksi ja Terveet tilat -toimintamallin kehittämiseksi
- Vuorovaikutus ja viestintä
- Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma)
- Rakentamiseen, kiinteistöjen käyttöön ja ylläpitoon liittyvien prosessien vahvistaminen
- Terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluiden vahvistaminen
- Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset
- Ohjelman toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta.

Arvioinnin tavoite ja toteutus

Terveet tilat 2028 -ohjelman väliarviointi on luonteeltaan kehittävä ja osallistava arviointi.

Arvioinnin tavoitteena on tuottaa analyysi ohjelman toteuttamisesta, tuloksesta ja vaikuttavuudesta sekä laatia analyysien pohjalta kehittämisesityksiä ja suosituksia ohjelman jatkon tueksi. Lisäksi arviointi itsessään toimii viestinnän ja osallistamisen välineenä, sillä läpi arvioinnin ja sen menetelmien on osallistettu keskeisiä toimijoita ja kohderyhmiä. Yhtenä tavoitteena onkin arvioinnin menetelmien kautta tukea toimijoiden sitoutumista ohjelman toteuttamiseen ja omien toimintamallien kehittämiseen yhteisten tavoitteiden vahvistamiseksi ja saavuttamiseksi.

Arviointityö käynnistyi aineistoanalyysillä. Ensimmäisessä vaiheessa koottiin ja analysoitiin laajalaisesti olemassa olevaa tietoa ja muodostettiin tilannekuva. Keskeisiä aineistoja olivat muun muassa seurantaraportit, tilannekatsaukset, toimintasuunnitelmat, johtoryhmätyöskentelyn dokumentaatio sekä ohjelman tuottamat aineistot kuten selvitykset ja oppaat.

Aineistonkeruun toisessa vaiheessa pääpaino oli uuden tiedon tuottamisessa osallistavien menetelmien avulla. Keskeisenä keinona olivat puolistrukturoidut asiantuntijahaastattelut, joissa kuultiin eri ministeriöiden edustajia (valtioneuvoston kanslia VNK, sosiaali- ja terveysministeriö STM, ympäristöministeriö YM, valtiovarainministeriö VM) sekä virastojen ja laitosten edustajia (Opetushallitus OPH, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Työterveyslaitos TTL). Laajan sidosryhmäkentän näkemysten huomioiseksi toteutettiin sähköinen kysely joului-tammikuussa 2021, johon saatiin yhteensä 245 vastausta. Suurin osa (92 %) vastaajista edusti kuntia, mutta vastaajia oli myös valtionhallinnosta, yrityksistä ja kolmannelta sektorilta. Kyselyllä kartoitettiin näkemyksiä ohjelman tunnettuudesta, ohjelman eri toimenpiteiden tunnettuutta ja vaikutuksia sekä kehitysehdotuksia ohjelman loppukaudelle. Kyselyrunko ja kuvaajat vastauksista on esitetty raportin liitteissä. Sidosryhmäkyselyn havaintoja syvennettiin alueellisten työpajojen sarjalla. Neljässä etäyhteyksin järjestetyssä työpajassa käsiteltiin ohjelman tuottamia hyötyjä eri organisaatioissa neljässä eri teemassa: sisäilmatilanteiden selvittämisessä, kiinteistö-kannan hallinnassa, rakentamisessa ja korjaamisessa sekä kiinteistön käytössä ja ylläpidossa. Lisäksi tarkasteltiin näihin teemoihin liittyviä kehitystarpeita sekä tarpeita ja toiveita ohjelman loppukaudelle.

Tulosten syventämis- ja validointivaiheessa toteutettiin täydentävää tiedonkeruuta. Vaiheessa toteutettiin täydentäviä asiantuntijahaastatteluita kansallisille toimijoille, yrityksille sekä kunnille, jotka olivat osallistuneet ohjelman toimenpiteisiin. Kuntakuulemisten tavoitteena oli kuvata tarkemmin hyötyjä, tuloksia ja vaikuttavuutta kuntien näkökulmasta ja mallintaa vaikuttavuuden syntymekanismia. Lisäksi järjestettiin tulevaisuuteen katsova työpaja, jossa työstettiin muun muassa ohjelman vaikuttavuutta tukevia indikaattoreita ja tätä tukevia tiedonkeruun tarpeita. Arviointi toteutettiin syyskuun 2021 ja helmikuun 2022 välillä.

2 Ohjelman tavoitteet

Tässä luvussa kuvataan ohjelman tavoitteet sekä ohjelman tausta ja toimintaympäristö.

2.1 Ohjelmalle asetetut tavoitteet

Keskeiset havainnot

- » Ohjelman tavoitteita pidetään laajasti tärkeinä, nämä asettavat yhteisen tavoitetason julkisille toimijoille.
- » Tavoitteiden ylätaoisuus ei kuitenkaan juuri ohjaa, eikä toisaalta rajoita toimenpiteitä. Toimenpidealueet suuntaavat operatiivista tekemistä.

Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteet perustuvat valtioneuvoston toukokuussa 2018 antamaan periaatepäätökseen toimenpideohjelmasta. Tässä tavoitteeksi määritetään julkisten tilojen tervehdyttäminen ja sisäilmasta oireilevien hoidon ja kuntoutuksen tehostaminen. Periaatepäätöksessä asetetaan tavoitteeksi myös kiinteistönpidon toimintamallin menettelytavan vakiinnuttaminen. Periaatepäätökseen perustumisen on koettu tuovan ohjelmalle vakuuttavuutta.

Ohjelman tavoitteita pidetään laajasti tärkeinä, niiden ylätaoisuus luo suuntaa toimenpiteille kuitenkin hyvin löyhästi. Tavoitteiden taso ei varsinaisesti ohjaa tekemistä. Toisaalta tavoitteet eivät myöskään rajoita toimenpiteitä, ja ne mahdollistavat alustan monenlaisille toimille. Varsinaisia tavoitteita enemmän ohjelman toimintaa ohjaavat seitsemän toimenpidealuetta, joista tosin kolme on ohjelman koordinaatiotoimenpidekokonaisuuksia. Ylätaoisten linjausten purkaminen operatiivisiksi ja mitattaviksi tavoitteiksi voisi tukea sidosryhmien osallistumista ja sitoutumista ohjelmaan ja selkeyttää tulosten viestintää.

Tavoitteiden arvioitiin toimivan pääsääntöisesti hyvin läpi ohjelmakauden, täydentävänä näkökulmana tunnistettiin kuitenkin kiertotalous- ja ympäristönäkökulma. Tulevina vuosina ympäristönäkökulmat läpäisevät rakentamisen ja korjaamisen prosesseja enenevässä määrin, minkä vuoksi ympäristönäkökulmien huomioiminen ja jonkin asteinen kytkeminen myös Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteisiin olisi tärkeää. Ympäristönäkökulmien huomioimiseen ohjaa vahvasti

"Ohjelman runko hyvä, mutta miten saadaan vietyä käytäntöön."

"Realismi epätoivoinen tällä tavoitetasolla."

"Priorisointia tarvitaan."

"Sisäilmaongelmia tulee aina olemaan, mutta kokonaisuuden ennakoiva hallinta tärkeää."

kansallisen ja EU-tason sääntely, minkä vuoksi muutos kentällä on nopeaa ja tapahtuu pitkälti ohjelman toimintakauden aikana. Laajemmalle tavoiteasetannan tarkastelulle ei kuitenkaan nähty tarvetta.

Ohjelman rajautuvuutta julkisiin rakennuksiin pidetään pääasiassa hyvänä. Erityisesti kunnat tarvitsevat informaatiota ja tukea kuntalähtöisesti. Ohjelman painotus onkin julkisista organisaatioista juuri kunnissa. Valtionhallinnon rakentamisen ja kiinteistönhallinnan osaaminen on kuntia merkittävästi paremmalla tasolla, siksi kuntien vaihteleva osaamisen ja käytäntöjen taso nousee tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta merkittäväksi. Senaatti-kiinteistöjen toimintamalleja onkin hyödynnetty ohjelmassa. Aiemmin toteutetulla Kosteus- ja hometalkoot -ohjelmalla pyrittiin puolestaan vaikuttamaan kansalaisiin. Terveet tilat -ohjelma tuottaa tietoa myös kansalaisille, vaikka painopiste on siirtynyt julkisiin rakennuksiin. Toisaalta ohjelman toivottiin tavoittavan myös yksityistä sektoria muun muassa keskusteluihin ja vakiintuneempiinkin verkostoihin, vaikka painopiste onkin julkisella puolella.

Ohjelma pystyy vaikuttamaan tavoitteiden saavuttamiseen vain välillisesti, varsinainen muutos tehdään pääasiassa kunnissa. Ohjelman lähinnä informaatio-ohjaukseen perustuvalla vaikutusmekanismilla on rajalliset vaikutusmahdollisuudet kuntien strategiseen kehittämiseen ja toimintamalleihin. Siksi julkisiin organisaatioihin kohdistuvien toimenpiteiden suunnittelussa on tärkeää huomioida tulosten hyödynnettävyys ja jalkauttaminen heti alkuvaiheen suunnittelusta lähtien. Lisäksi toimenpiteiden on tärkeää kohdentua kuntien aitoon tarpeeseen.

Oireilevien hoidon ja kuntoutuksen tavoitteisiin vastataan yhteistyössä Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman kanssa, ohjelmien yhteistyö on toiminut hyvin vaikka ohjelmien roolit näyttävät ulospäin epäselviltä. Monia tähän tavoitteeseen vastaavia toimenpiteitä toteuttaa Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma. Ohjelmien keskinäinen yhteistyö tukee tavoitteen saavuttamista. Ohjelmien ydintoimijat pitävät keskinäisiä vastuita ja työnjakoa pääasiassa selkeinä ja toimivina. Ulospäin ohjelmien keskinäinen suhde näyttäytyy kuitenkin jossain määrin epäselvänä ja kentän toimijoiden on usein vaikeaa erottaa ohjelmia toisistaan. Lisäksi tavoitteiden saavuttamisen seurannan ja viestinnän näkökulmasta on haastavaa, että Terveet tilat 2028 -ohjelmalle on asetettu tavoitteita, joihin toinen ohjelma vastaa. Oireilevien hoitoa ja kuntoutusta käsittelevän tavoitteen voidaan myös ajatella olevan tilojen tervehdyttämistä koskevalle tavoitteelle alisteinen; terveet tilat mahdollistavalla rakentamisella ja ylläpidolla vähennetään hoidon ja kuntoutuksen tarvetta. Ohjelman pitkällä aikajänteellä tarkasteltuna näin voidaan ajatella tapahtuvan eli toisen tavoitteen merkityksen voisi ideaalitapauksessa vähentyvän. Tällä hetkellä tarvitaan kuitenkin yhtä paljon molempiin tavoitteisiin kohdentuvia toimia.

Ohjelma mielletään kunnissa erityisesti tilojen terveellisyyden tavoitteen kautta, ei niinkään sisäilmasta oireilevien hoitoa parantavaksi ohjelmaksi. Tätä taustoittaa varmasti edellä kuvattu kahden ohjelman työnjako sekä tästä johtuva osittain erillinen viestintä. Ohjelmien roolien tunteminen ei ole sidosryhmille itseisarvoisesti tärkeää. Ohjelman laaja-alaisten tuotosten tunnettuutta voisi kuitenkin selkeyttää yhdenmukainen ja keskitetty viestintä eri osa-alueiden valmistuvista aineistoista ja muista tuloksista.

2.2 Ohjelmaa taustoittavia tekijöitä

Keskeiset havainnot

- » Ohjelma on luonnollinen jatko kansalliselle kehitystyölle, erityisesti Kosteus- ja hometalkoot -toimenpideohjelmalle.
  - » Lainsäädäntöä sisäilmaan liittyen on sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa että terveydensuojelulaissa ja nämä molemmat on tärkeää huomioida kaikessa toiminnassa.
-

Kansallisen pitkäkestoisen ohjelman tarvetta taustoittaa se, että sisäilmaongelmista aiheutuvia haittoja ei ollut onnistuttu merkittävästi vähentämään ohjelmaa edeltävillä hankkeilla ja toimenpiteillä. Ongelmia todettiin olevan rakentamisen laadussa ja vastuunjaossa sekä sisäilmasta oirehtivien ja sairastuneiden asumisratkaisuisissa. Lisäksi tarvetta taustoittaa se, että rakennukset ovat yksi suurimmista kansallisomaisuuksista Suomessa ja Euroopassa. Samoin kaikki rakentamiseen liittyvä toiminta on skaalatekijältään ja vaikutuksiltaan suurta.

Terveet tilat 2028 -ohjelmaa edelsi Kosteus- ja hometalkoot -toimenpideohjelma.

Sisäilmaongelmien ja niiden vaikutusten vähentämiseksi vuonna 2010 käynnistetty YM:n johtama ohjelma toimi Terveet tilat -ohjelman kaltaisesti poikkihallinnollisesti. Talkoiden tehtävänä oli saattaa alkuun maamme rakennuskannan tervehdyttäminen. Verkostomaisesti toimineen ohjelman puitteissa toteutettiin 110 hanketta ja sen arvioitiin tuoneen muutoksia asenteisiin, toimintatapoihin ja ohjausjärjestelmään. Työlle todettiin ohjelmakauden lopussa olleen edelleenkin tarvetta.

Muutokseen tarvitaan konkreettisia toimintamalleja, hyvänä esimerkkinä on Kuivaketju 10 -toimintamalli.

Tämän rakennusprosessin kosteudenhallintaan kehitetyn toimintamallin lähtökohtana oli käytännön tarve vähentää rakentamisprosessin aikaisia kosteusriskejä ja varmistaa, että rakennus on valmistuessaan kosteustasoiltaan turvallinen ja toimiva. Käytännönläheinen ohjeistus on yleisesti tunnettu ja otettu laajasti käyttöön osana rakentamisen laadunhallintaa.

Suomeakin koskevan rakennusten energiatehokkuusdirektiivin (EPBD) ja sen vuoden 2018

muutoksen tarkoituksena on parantaa rakennusten energiatehokkuutta ja hillitä sitä kautta ilmastonmuutosta. Tavoitteiden saavuttamiseksi nopeutetaan olemassa olevien rakennusten kustannustehokkaita peruskorjauksia sekä lisätään älykkään teknologian käyttöä rakennuksissa. Direktiivimuutosta toimeenpannaan myös pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategialla, joka valmistui vuoden 2020 alussa. Yksi osa direktiivistä on Rakennusten älyratkaisujen luokittelu-järjestelmä SRI, jonka yksi osa arvioi sitä, pysyvätkö olosuhteet rakennuksen käyttäjälle hyvinä. Terveet tilat -ohjelman ydinajatus osuu siis tätä kautta yhteen energiatehokkuusdirektiivin kanssa.

Lainsäädäntöä, joka liittyy sisäilmaan, on sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa että

terveydensuojelulaissa. Tässä Terveet tilat -ohjelmalla on tärkeä rooli neutraalina toimijana käytännössä eri koulutustaustalta olevien asiantuntijoiden välissä ja tiedon levittäjänä.

Käytännössä tämä näky Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman kanssa tehtävässä läheisessä yhteistyössä.

3 Organisointi ja toimenpiteet

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten Terveet tilat 2028 -ohjelman organisointimalli, resursointi ja toimenpiteet vastaavat ohjelmalle asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi toimenpiteistä viestintää käsitellään omassa luvussa, koska tämä on ohjelman vaikuttavuuden kannalta keskeisessä roolissa.

3.1 Organisointi- ja johtamismalli ja resursointi

Keskeiset havainnot

- » Ohjelma on organisoitu valtioneuvoston kanslian alaisuuteen, mutta pääosa toimenpiteistä on toteutettu osallistuvien ministeriöiden toimesta. Organisoitumismalli edistää poikkihallinnollista yhteistyötä ministeriöiden välillä, ja se on mahdollistanut resursseihin verrattuna laajan määrän toimenpiteitä.
  - » Arvioinnin aineiston perusteella toimintamallia pidetään kokonaisuutena tarkoituksenmukaisena suhteessa tavoitteisiin. Ohjelman tavoitekenttä on laaja, ja eri hallinnonalat yhteen tuovalla ohjelmalla voidaan edistää hyvää sisäilmastoa eri näkökulmista.
-

Ohjelma sijoittuu valtioneuvoston kanslian alaisuuteen, mutta pääosa toimista tehdään virkатыönä eri ministeriöiden alaisuudessa. Ohjelmaan palkattujen henkilöresurssien lisäksi noin kahden viikon välein kokoontuu ohjelman pääsihteeristö, jossa edustettuna ovat ympäristöministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Ohjelman johtoryhmässä ovat edustettuina keskeisten ministeriöiden ylimmät virkamiehet. Puheenjohtajana alkuperäisen asettamispäätöksen perusteella toimisi ministeri tai valtiosihteeri, mutta hallituksen vaihduttua puheenjohtajuus on siirtynyt valtioneuvoston kanslian strategiaosaston päällikölle.

Kahden ohjelman rinnakkainen toteutus lisää vaikuttavuutta ja temaattista kattavuutta, mutta luo samaan aikaan viestinnällisiä haasteita. Terveet tilat 2028 -ohjelman rinnalla toteutetaan niin ikään kymmenvuotista Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmaa, jonka toimeenpanosta vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Ohjelmat ovat sisällöllisesti tiiviisti kytköksissä, sillä Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma toteuttaa Terveet tilat 2028 -ohjelmaan kirjattuja terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä koskevia toimenpiteitä, jotka kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön vastuulle. Lisäksi ohjelmat tekevät yhteistyötä myös Terveet tilat 2028 -ohjelman muilla toimenpidealueilla. Poikkihallinnollisuus lisää vaikuttavuutta ja mahdollistaa eri teemojen syvällisen käsittelyn, mutta luo samalla viestinnällisen haasteen sidosryhmien suuntaan. Sidosryhmille

ohjelmien välinen yhteys ei aina ole selvä, mikä saattaa heijastua ohjelman vaikuttavuuteen ja esimerkiksi valmistuvien materiaalien löydettävyyteen.

Sijoittuminen valtioneuvoston kansliaan luo edellytykset eri ministeriöiden väliselle poikkihallinnolliselle yhteistyölle paremmin kuin että ohjelma toimisi yhden ministeriön alaisuudessa. Hankejohtajan sijoittuminen valtioneuvoston kansliaan mahdollistaa sen, ettei ohjelma profiloidu vain yksittäisen ministeriön toiminnaksi, vaan kattaa laajasti valtionhallintoa. Organisoitumallaan perusteella ohjelma edistää poikkihallinnollista yhteistyötä sekä ministeriöiden että sektorivirastojen välillä. Hyödyt valtioneuvoston kansliaan keskittämistä ovat mahdollisia aktiivisen sihteeristön ansiosta.

Pääsihteeristömalli on kustannustehokas tapa valvoa ja ohjata toimintaa. Ohjelman pääsihteeristö on keskeinen toimeenpaneva taho. Säännöllisesti kokoontuva sihteeristö, jossa edustettuina ovat keskeisten ministeriöiden virkamiehet, valvoo ministeriöissä toteutuvien toimien etenemistä ja koordinoi toteutusta yhdessä ohjelman johdon kanssa. Sihteeristön jäsenet toimivat virkatyönä omasta ministeriöstään käsin, mikä on samalla ohjelman määrärahojen käytön näkökulmasta kustannustehokas tapa poikkihallinnolliseen koordinaatioon. Samalla sihteeristön resurssit eivät kuitenkaan ole täysimääräisesti ohjelman käytössä, mikä voi muodostaa riskin resurssien riittävydestä.

Ohjelmassa on tehty paljon toimia suhteessa resursseihin. Ohjelman alkuvuosina tälle on budjetoitu vuosittain 1,5 miljoonan euron määräraha, joka on jaettu vastuuministeriöiden kesken. Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman toimintaa on rahoitettu STM:n osuudesta. Vuodesta 2023 ohjelman määrärahaa on päätetty kevään 2021 kehysriihessä leikata siten, että määrärahasiisä vuosittain jää 0,5 miljoonaa euroa. Tämä ei sihteeristön oman näkemyksen perusteella mahdollista kaikkien suunniteltujen toimenpiteiden täysimittaista toteuttamista¹. Vuoden 2022 jälkeen ohjelman toimia on tarkoitettu priorisoida vastaamaan muuttunutta tilannetta. Ohjelman oman määrärahan lisäksi ohjelmassa on hyödynnetty valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan puitteissa toteutettuja sisäilmaan ja kiinteistökannan hallintaan liittyviä selvityksiä.

Ohjelmasta saavutettavissa olevia potentiaalisia kustannushyötyjä ei ole juuri nostettu esiin. Näitä kannattaa korostaa paitsi kunnissa, myös valtionhallinnon tasolla. Sisäilmaongelmista muodostuvat kustannukset valtakunnan tasolla ylittävät ohjelman määrärahat, ja ohjelman toimenpiteillä olisi edellytyksiä vähentää näitä kustannuksia, vaikkei se ohjelman tavoitteena olekaan kirjattuna. Ohjelman määrärahat ovat kokonaisuutena vähäiset tavoitteiden laajuuteen verrattuna, mikä rajaa käytettävissä olevia instrumentteja ja esimerkiksi suoran rahoituksen kunnille kokonaan pois valikoimasta. Käytettävissä ollut määräraha on ohjannut toimenpiteitä selvittämisen ja viestinnän kaltaisiin hankinta-arvoltaan pienimuotoisiin toimiin.

Arvioinnin aineiston perusteella toimintamallia pidetään kokonaisuutena tarkoituksenmukaisena suhteessa tavoitteisiin. Ohjelman tavoitekenttä on laaja, ja eri hallinnonalat yhteen tuovalla ohjelmalla voidaan edistää hyvää sisäilmastoa eri näkökulmista. Toimintamallilla voidaan kustannustehokkaasti vahvistaa tietopohjaa sisäilmaongelmiin vastaamisesta ja niiden

---

¹ Terveet tilat 2028 -ohjelman johtoryhmän kokouksen 24.9.2021 muistio

ehkäisemisestä, mutta riskinä on, etteivät resurssit riitä tiedon muuttamiseksi toiminnaksi ja vaikutuksiksi kunnissa.

3.2 Keskeiset toimenpiteet

Keskeiset havainnot

- » Terveet tilat 2028 -ohjelma toimii sateenvarjona toimenpiteille, joilla toteutetaan hallitusohjelmakirjauksia hyvän sisäilmaston edistämisestä. Ohjelmassa tehdyt toimenpiteet kohdentuvat hyvin tunnistettuihin keskeisiin tarpeisiin, ja ne vastaavat myös arvioinnin yhteydessä esiin nousseita haasteita.
  - » Toimenpiteet kohdentuvat ohjelman kahteen päätavoitteeseen melko tasapuolisesti. Sisällöltään toimenpiteet ovat pääosin tietopohjaa vahvistavia.
  - » Toimenpiteiden vaikutusta ohjelman tavoitteiden saavuttamiseen on mahdotonta arvioida tässä vaiheessa. Toimenpiteistä valtaosa on luonteeltaan tietopohjaa vahvistavia, ja niiden vaikutus konkreettiseen muutokseen kunnissa on epäsuora. Systemaattiset jalkauttamistoimet ovat edellytys sille, että hyödyt itsessään hyödyllisistä tuotoksista realisoituisivat.
  - » Ohjelman toimenpiteitä tunnetaan kunnissa vielä vähän.
-

Ohjelman toimenpiteet on jaettu periaatepäätöksen mukaisesti seitsemäksi toimenpidealueeksi², jotka kattavat sisäilmaongelmiin puuttumisen eri näkökulmista ja tämän lisäksi vuorovaikutuksen ja viestinnän toimenpiteet sekä ohjelman toteutumisen ja vaikuttavuuden seurannan.

Toimenpidealueet ovat seuraavat:

1. Julkisten rakennusten kunnan selvittäminen ja Terveet tilat -toimintamallin kehittäminen
2. Vuorovaikutus ja viestintä
3. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen
4. Rakentamiseen, kiinteistöjen käyttöön ja ylläpitoon liittyvien prosessien vahvistaminen
5. Terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluiden vahvistaminen
6. Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset
7. Ohjelman toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta.

Ohjelman viestinnän toimenpiteitä on kuvattu seuraavassa alaluvussa. Toteutumisen ja vaikuttavuuden seuranta on jatkuvaa, ja se sisältää esimerkiksi tämän väliarvioinnin.

Luonteeltaan Terveet tilat 2028 -ohjelma toimii sateenvarjona toimenpiteille, joilla toteutetaan hallitusohjelmakirjauksia hyvän sisäilmaston edistämisestä. Ohjelman alle on koottu toimenpiteitä, joita on toteutettu ohjelman lisäksi STM:n, YM:n ja OKM:n hallinnonaloilla. Sateenvarjomaisesta luonteesta johtuen toimenpiteiden kytkeminen juuri Terveet tilat -ohjelman tekemiseksi ei ole ollut tavoiteltua, vaan tavoitteena on ollut edistää mahdollisimman laaja-alaisesti sisäilmaongelmia ratkaisevia toimia.

---

² <https://tilatjaterveys.fi/ohjelma/eteneminen>

Tehdyt toimenpiteet kohdentuvat hyvin tunnistettuihin keskeisiin tarpeisiin. Sisällöltään tehdyt toimet vastaavat myös arvioinnin tiedonkeruussa esiin nousseita keskeisiksi tunnistettuja kehittämistarpeita hyvän sisäilmaston edistämiseksi. Ohjelman toimenpiteet kytkeytyvät koherentiksi periaatepäätökseen pohjautuvaksi kokonaisuudeksi, ja niiden katsotaan laajasti vastaavan tunnistettuihin ongelmiin. Samalla kaikkia toimenpiteitä ei välttämättä ole pystytty täysimääräisesti hyödyntämään muiden toimenpiteiden suunnittelussa tai toteutuksessa. Tämän kaltaisessa ohjelmassa tärkeää olisi hyödyntää kaikki synergiaedut, myös esimerkiksi tutkimushankkeina toteutetuista toimista.

Ohjelman toimenpiteet ovat pääosin tietopohjaa vahvistavia. Tiedon hyödyntämistä tuetaan toimintamalleilla ja ohjeistuksilla. Osaamisen vahvistaminen on tunnistettu tärkeäksi tekijäksi sisäilmaongelmien ratkaisemisessa, ja ohjelman toimet tukevat sitä monin tavoin. Toimenpiteet voi karkeasti jakaa tietopohjaa lisääviksi (kartoitukset, selvitykset), tiedon hyödynnettävyyttä parantaviksi (toimintamalli, tiedon kokoaminen) ja tietoa levittäviksi (verkosto, koulutukset).

Seuraavilla sivuilla olevaan taulukkoon 1 on koottu ohjelmaan kytkeytyviä toimenpiteitä luokiteltuna ne 1) vastaavan hallinnonalan ja 2) toimenpiteen tarkoituksen mukaan.

Toimenpiteistä osa on tehty Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmassa, ja osan kytkös Terveet tilat 2028 -ohjelmaan on välillinen.

Taulukko 1 Terveet tilat -ohjelman puitteissa tehtyjä toimenpiteitä.

	VNK (= ohjelma)	STM:n hallinnonala	OKM:n hallinnonala	YM:n hallinnonala
Malli / ohjeistus	Terveet tilat - toimintamalli	<p>Määritetään työterveyshuollon tutkimus- ja hoitopolut sisäilmasta oireileville (TTL)</p> <p>Rehtoreille suunnattu ohjeistus sisäilmatilanteiden hallintaan (THL)</p> <p>Ohje sisäilmasta oireita saaville (TTL)</p> <p>Päivitetty ohjeistus olosuhdearvioinnin tekemisestä (THL)</p> <p>Ohjeistus terveydellisen merkityksen arvioinnista työpaikkojen sisäilmaongelma-tilanteissa (TTL)</p> <p>Sisäilmapirosessi kouluterveyshuollossa (THL)</p>		Kuivaketju10 - toimintamallin kehittäminen ja jalkauttaminen (YM)

VNK (= ohjelma)   STM:n hallinnonala   OKM:n hallinnonala   YM:n hallinnonala

Osaamis-
/nykytila-
kartoitus

Terveysturvallisuuden sisäilma-asioita koskevien säädösten päivytystarpeiden kartoitus (STM)

Sisäilmaongelmiin liittyvien selvitysprosessien puutteet ja kehittämistarpeet (THL)

Osaamiskartoitus rakennusalan toimijoiden ja kuntien kiinteistö- ja rakennustehtävissä toimivien sisäilmaosaamisesta (OKM)

Kartoitus kira-alan sisäilmaosaamisesta tutkintokoulutuksessa ja lisä- ja täydennyskoulutuksessa (OKM)

Esiselvitys kiinteistö- ja rakennusalan osaamisesta (OKM)

Selvitys pääsuunnittelijan roolista korjaushankkeissa (YM)

Verkoston
kokoaminen

Tutkijaverkoston kokoaminen tutkijoiden ja eri korkeakoulujen yhteistyön kehittämiseksi

Terveet tilat -foorumit

Kuntien terveet tilat -verkosto

Kootaan terveydenhuollon asiantuntijaryhmä Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman tueksi*

Terveet tilat -toimintamallin rakentaminen ja korjaaminen -osioon liittyvät verkko-työpajat

Koulutus /
koulutus-
aineisto

Rakennusten kunnon selvittämisen yhteydessä käytettävien homekoirien käyttöön liittyvän ohjeistuksen päivittäminen

Perusterveydenhuollon ammattilaisille suunnattu koulutus (Filha)

Sisäilma työpaikoilla -verkko-oppimateriaali (TTL)

Tietokortti oireilusta sisäympäristössä terveydenhuollon ammattilaisille (TTL)

Sisäilmatietoa työpaikkojen tarpeisiin (TTL)

Sisäilmatietopaketti ammattilaisille (TTL)

Koulutus rehtoreille ja päiväkodin johtajille (THL)

Rakennusfysiikan koulutusmateriaali insinööri-koulutukseen (YM)

Rakennusten kosteus- ja sisäilmatekninen kuntotutkimus -oppaan ruotsinnos

Tiedon
kokoaminen
tai hanke

Tiedon kokoaminen tekijöistä, jotka vaikuttavat sisäilmaongelmien ja niistä aiheutuvien terv., sos. ja tal. vaikutusten muodostumiseen*

VNK (= ohjelma)

STM:n hallinnonala

OKM:n hallinnonala

YM:n hallinnonala

	VNK (= ohjelma)	STM:n hallinnonala	OKM:n hallinnonala	YM:n hallinnonala
		<p>Kansallisen sisäilma ja terveys -ohjelman terveydenhuollon asiantuntijaryhmä valmistelee kannanottoja ja tiedotteita*</p> <p>Kohti työkykyä tukevaan yhteistyöhön sisäilma-asioissa - hanke (TTL)</p>		
Selvitys tai tutkimus	<p>VN TEAS: Sisäilma-ongelmien korjaamiseen liittyvät investoinnit, priorisointi-tarpeet ja päätöksenteko kunnissa (SisäPri)**</p>	<p>VN TEAS: Sisäilma ja terveys: kehitys, nykytilanne, seuranta ja vertailu eri maiden sekä julkisen ja yksityisen sektorin välillä (SisäNyt)**</p> <p>VN TEAS: Sisäilmaongelmista kärsivien auttaminen - hanke (SisäTuki)**</p> <p>Tutkimusnäyttöön perustuvien minikatsauksien laadinta sisäilmasta kärsivien tai sisäilmaongelmia epäilevien tai heitä auttavien tueksi (THL, TTL)</p> <p>Uutta tutkimustietoa altistumisolosuhteisiin vaikuttavista tekijöistä (VOC) ja katsaus sisäilmasto-ongelmien ratkaisun tueksi (THL, TTL)</p>	<p>Oppilaitosrakennusten nykytilaa ja tarpeita koskevat selvitykset (OPH)</p>	<p>Ilmanvaihto-järjestelmien kuntotarkastuksiin liittyvä selvityshanke (YM)</p> <p>Virkatyönä tehty esiselvitys korjaus-rakentamisen osaamis-keskuksesta (YM)</p>

Lisäksi läpi ohjelmakauden toteutettu viestinnän ja vaikuttavuuden seurannan toimenpiteitä ohjelman eri toimenpidealueisiin liittyen.

*yhteistyössä Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman kanssa
Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma toteuttaa Terveet tilat 2028 -ohjelman terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen osa-alueella.

** Terveet tilat -ohjelmassa on hyödynnetty VN TEAS -hankkeiden selvityksiä, tämän lisäksi Terveet tilat -ohjelman sihteeristön jäsenet ovat osallistuneet selvityshankkeiden ohjausryhmätyöskentelyyn.

Valmistuneet aineistot kohdistuvat laajasti eri toimenpidealueisiin ja niitä ovat tuottaneet eri hallinnonalojen toimijat. Esimerkiksi OKM:n hallinnonala on kiinteistö- ja rakennusalan toimijoiden sisäilmaosaamista. YM:n hallinnonala on puolestaan tuottanut opetusmateriaalia rakennusfysiikan insinöörikkoulutukseen sekä ohjeistuksia kira-alan ammattilaisille. STM:n hallinnonalan toimenpiteet kattavat monipuolisesti eri toimenpidealueet, mikä on ymmärrettävää Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman toteuttaessa terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toimenpidealuetta sekä tehdessä yhteistyötä muiden toimenpidealueiden kanssa.

Toimenpiteet kohdentuvat ohjelman kahteen päätavoitteeseen 1) julkisten rakennusten tervehdyttämiseen ja 2) sisäilmasta oireilevien ja sairastuneiden hoidon ja kuntoutuksen tehostamiseen melko tasapuolisesti. Yllä olevassa taulukossa tarkastelluista 42 toimenpiteestä 24 painottuu ensimmäiseen päätavoitteeseen ja 18 toiseen päätavoitteeseen. Jaottelu on suuntaa antava, sillä osa toimenpiteistä kytkeytyy ohjelman molempiin päätavoitteisiin.

Syntyneen tiedon arvioidaan olevan kuntia hyödyttävää ja käsittelevän oikeita teemoja, mutta jonkinlaisena huolena on aineistojen löydettävyyden ja ylätasoisuus. Sisäilma-asioita edistetään laajasti ja aineistoja syntyy tiiviiseen tahtiin. Haastatteluissa huolena nähtiin tiedon sirpaleisuus, mikä saattaa aiheuttaa haasteita erityisesti kunnissa, joissa on pienet resurssit sisäilma-asioiden edistämiseen. Ohjelman toivottiinkin vielä paremmin jäsentävän ja nivovan yhteen syntyviä materiaaleja, jotta ne palvelevat käyttäjiä parhaalla mahdollisella tavalla eri sisäilmatilanteissa. Lisäksi toivottiin, että materiaaleja vietäisiin vielä käytännöllisemmälle tasolle: esimerkiksi hankintaohjeistuksien kuten laadun kilpailuttamisen tueksi voisi laatia esimerkkiasiakirjoja sekä kuvata hyviä esimerkkitapauksia mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

Ohjelman toimenpiteitä pidetään tarkoituksenmukaisina ja myös sisällöllisesti hyödyllisinä. Niiden vaikutusta ohjelman tavoitteiden saavuttamiseen on kuitenkin mahdotonta arvioida.

Toimenpiteistä valtaosa on luonteeltaan tietopohjaa vahvistavia, ja niiden vaikutus konkreettiseen muutokseen kunnissa on epäsuora. Systemaattiset jalkauttamistoimet ovat edellytys sille, että hyödyt itsessään hyödyllisistä tuotoksista realisoituisivat. Osassa toimenpiteistä jatko-ohjelmien toteuttamista on suunniteltu pidemmälle, mutta siihen tulisi panostaa kaikissa toimenpiteissä jo suunnittelusta lähtien.

Ohjelman toimenpiteet ovat edenneet kaikilla osa-alueilla, joskin osa toimista on toteutunut etupainotteisemmin. Erityisesti terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteet ovat edistyneet jo ohjelman ensimmäisten vuosien ajan. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen

"Erityisen tärkeinä toimenpiteinä hyvän sisäilmaston edistämisen kannalta pidän rakennuksen kunnan jatkuvaa seurantaa, ennakoivia tulevien huolto- ja korjaustarpeiden suhteen sekä vaurioiden välitöntä korjaamista."

"Opasta rehtoreille on jaettu sellaisissa tilanteissa, kun sisäilmaongelman koulun rehtori on ollut epävarma omasta roolistaan ja tilanteen etenemisestä. Myös sivustoa Sisäilma työpaikalla on hyödynnetty monissa yhteyksissä. Sivustolta löytyy paljon käyttökelpoista materiaalia."

"Hyvästä käytänteistä ja malleista tiedottaminen."

"Myös takaisinkytkentä tärkeä, mitä kunnissa saatu aikaiseksi, mikä ollut hyödyllistä ja siirrettävissä käytäntöön, onko mekanismia tähän?"

"Toimintamallin tulisi ulottua käytännön materiaaliin, valmista materiaalia, ei liikaa soveltamista."

"Kartoitus ei olisi toteutunut ilman ohjelmaa."

"Täytyisi tuoda enemmän esiin sitä mitä on menossa ja tulossa. Koordinoida yhteen ja ennakoivasti."

toimenpiteistä valtaosa on toteutettu THL:n hallinnoiman Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman alla. Näiden osalta ollaan jo lähempänä jalkauttamisvaihetta. Kiinteistöjen käyttöön ja ylläpitoon sekä terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluihin liittyvien tavoitteiden osalta toimenpiteet ovat vielä osin käynnistymättä. Osaltaan toimenpiteiden etenemisen erisuhtaisuutta selittää vastuutus. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen hankkeet etenevät omana kokonaisuutenaan osana Sisäilmaohjelmaa ja sen toteuttajien vastuulla, kun taas esimerkiksi hankintoihin liittyvä tematiikka ei luontaisesti kuulu minkään yksittäisen ohjelman ministeriön vastuulle.

Ohjelman toimenpiteitä tunnetaan kokonaisuutena kunnissa vielä vähän. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toimenpiteiden vaikuttavuutta pitää vielä pyrkiä vahvistamaan. Arvioinnin kuntakyselyn ja työpajojen perusteella monissa toimenpideryhmissä alle puolet vastaajista oli kuullut tehdyistä toimista, vaikka ne olisivatkin suunnattu kyseiselle kohderyhmälle. Osin vähäistä toimenpiteiden tunnettuutta selittää se, että monet toimista ovat alkuvaiheessa eivätkä välttämättä ole suunnattuja kaikille kyselyyn vastanneille kohderyhmille. Samalla havainto kuitenkin konkretisoi sitä, että tuotokset painottuvat tietopohjan vahvistamiseen, ja levittämiseen tarkoitetut toimenpiteet ovat vasta alkuvaiheessa. Ohjelman viestinnälliset toimet palvelevat jalkauttamista, mutta eivät vielä näy kuntakentällä. Toisaalta esimerkiksi Sisäilmaohjelman toimista monissa on osallistettu kuntakenttää, ja osallistettujen piirissä tietoisuus toimista on laajempaa.

Parhaiten tunnetaan julkisten rakennusten tervehdyttämiseen liittyviä toimenpiteitä. Esimerkiksi kyselyvastaajille tutuimpia olivat Terveet tilat -toimintamalliin liittyvät toimet, joista yli puolet vastaajista oli kuullut ja neljännes myös hyödyntänyt tuloksia jollain tavoin. Kyselyvastausten perusteella heikommin tunnettiin terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen kytkeytyvät toimenpiteet. Kyselyvastausten kohdalla on kuitenkin huomattava, että kuntavastaajissa korostui teknisen toimen edustus, mikä saattaa selittää eri toimenpiteiden tunnettuutta.

Toimenpiteiden tunnettuuteen Terveet tilat 2028 -ohjelman hankkeina vaikuttaa myös ohjelman poikkihallinnollinen toteutus. Haastatteluiden perusteella kaikki toimijat eivät osaa yhdistää eri hallinnonalojen hankkeita Terveet tilat 2028 -ohjelmaan. Ohjelmakokonaisuuden tunnettuutta ja kokonaisvaikuttavuutta voisikin lisätä kannustamalla eri toimijoita (ml. konsultit) viestimään paitsi valmistuvista materiaaleista niin myös taustalla olevasta ohjelmasta. Tämä tukisi myös syntyvien aineistojen löydettävyyttä ja keskinäisiä linkkejä.

Terveet tilat -toimintamallia ja siihen liittyviä aineistoja kuitenkin tunnetaan jo kunnissa melko hyvin. Sitä kehittämällä voi koota edelleen tietopohjaa laajemmaksi kokonaisuudeksi ja levittää sitä kuntiin. Malli on tarkoitettu kuntien tukimateriaaliksi sisäilmaongelmien ratkaisemiseen ja ehkäisemiseen, ja sen alle on kerätty ohjeita ja hyviä käytäntöjä kiinteistökannan hallintaan sekä käyttöön ja ylläpitoon, rakentamiseen ja korjaamiseen sekä sisäilmatilanteiden selvittämiseen liittyen. Toimintamallin ensimmäinen versio julkaistiin syksyllä 2020 ja sitä kehitetään ohjelman aikana.

Kuntakyselyn perusteella yksittäisistä toimenpiteistä eniten hyödynnettyjä ovat konkreettiset materiaalit kuten Terveet tilat -toimintamalli, erilaiset selvitykset sekä rakennusten hyvien ylläpitokäytäntöjen kehittämisen ja prosessien vahvistamisen toimenpiteet. Lähes puolet vastaajista oli kuullut tai hyödyntänyt näitä toimenpiteitä. Yksittäisistä tuotoksista esiin nousivat

sisäilmaongelmien ratkaisemiseen liittyvistä hyvistä käytänteistä ja malleista tiedottaminen (Vinkit kunnista -juttusarja, jossa esitellään kuntien hyviä sisäilmakäytäntöjä), Sisäilma työpaikalla - verkkomateriaali esihenkilöille ja henkilöstölle, ohjeistus rehtoreille sisäilmatilanteisiin ja selvitys *Sisäilmaongelmien korjaamiseen liittyvät investoinnit, priorisointitarpeet ja päätöksenteko kunnissa (VN TEAS -hanke SisäPri)*.

Ohjelman kautta on vahvistettu sisäilmaan kytkeytyvien toimien edistämistä ministeriöissä. Toimenpiteiden, esimerkiksi selvitysten, nostaminen periaatepäätökseen toimii syötteenä ministeriöiden toimenpidesuunnitelmille. Vastaavia suunnitelmia voitaisiin toteuttaa ministeriöittäin, mutta silloin keskinäinen koordinaatio jäisi vähäisemmäksi. Kaikkia ohjelman toimenpiteitä ei olisi toteutettu ilman Terveet tilat -ohjelman käynnistävää vaikutusta.

3.3 Viestintä

Keskeiset havainnot

- » Vuorovaikutukselliset ja suoraan kohdenetetut viestinnän toimenpiteet koetaan merkityksellisimmiksi kuin laajan kohderyhmän viestintä sosiaalisessa mediassa.
- » Tarve vahvistaa viestintää kuntien sekä yksityisten ja ruohonjuuritason toimijoille kuten oppilaitoksille korostuu.
- » Ohjelman edetessä tarvitaan tarkempaa analyysiä siitä, miten eri kohderyhmät tavoitetaan ja aktiivista tiedon jakamista kohderyhmittäin kohdentaen ja sidosryhmiä hyödyntäen.

Vuorovaikutus ja viestintä on yksi ohjelman seitsemästä toimenpidealueesta, ja keskeinen osa-alue ohjelman vaikuttavuuden kannalta. Viestinnässä on pyritty huomioimaan viestintätarpeet, jotka nousevat eri hallinnonaloista ja -tasoista sekä hallinnon ulkopuolisista tahoista. Oleellisena osana ohjelmassa tiedon ja viestinnän koordinoinnissa on kiinteä yhteistyö valtionhallinnon sisällä. Yhteistyöllä Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelman sihteeristön kanssa pyritään luottamusta herättävän viestinnän rakentamiseen. Operatiivista viestintää ja ylläpitotehtäviä varten on kiinnitetty viestintäasiantuntija, ja viestintä toimii yhteistyössä muiden ministeriöiden ja alan toimijoiden kanssa.

Ohjelmalle perustettiin uudet verkkosivut³ ja ohjelman visuaalinen ilme uusittiin keväällä 2020. Sidosryhmiä ja verkostoa varten on järjestetty Terveet tilat -seminaareja ja tilaisuuksia, joissa on esitelty ohjelman etenemistä ja

“Viestintä on avainasemassa, eli välillä tuntuu, että keskeiset asiaan liittyvät henkilöt eivät ole edes kuulleet koko tästä asiasta.”

“Viestintä toimii varsin hyvin. Jokainen uusi toimenpide pitäisi saada myös mahdollisimman laajasti läpi mediaan, jotta sisäilmaongelmia kärsivät kansalaisetkin saavat viestin siitä, että asioille oikeasti tehdään jotain ja tietoa sekä kerätään että jaetaan nyt paremmin kuin koskaan ennen! -- Näen että tällainen toimintatapa on tulevaisuuden kannalta erittäin hedelmällinen.”

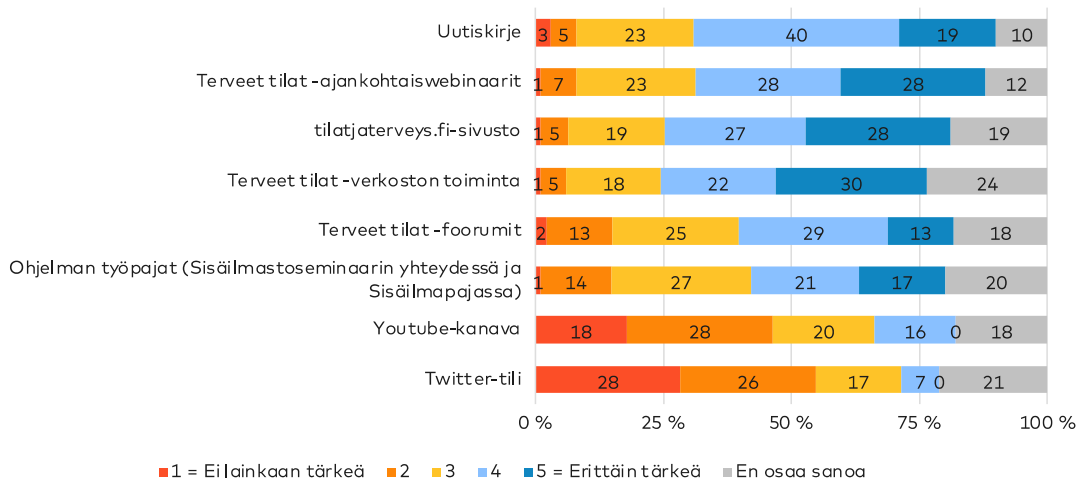
³ www.tilatjaterveys.fi

pyrityt sitouttamaan eri tahoja mukaan toimintaan. Joka vuotista Sisäilmayhdistys ry:n järjestämää Sisäilmastoseminaaria ja Sisäilmapajaa on hyödynnetty viestinnässä ja sidosryhmäyhteistyön vahvistamisessa. Uutiskirje julkaistaan säännöllisesti 1–2 kk välein. Uutiskirjeellä oli syksyllä 2021 600 tilaajaa. Loppuvuoteen 2021 mennessä on ilmestynyt 19 uutiskirjettä. Ohjelma viestii myös Twitterissä ja YouTubessa. Ohjelman rahoituksella ylläpidetään myös Hometalkoot.fi-sivuston ja kosteudenhallinta.fi-sivustoja. Viestinnällisiin toimenpiteisiin kuuluu lisäksi sisäilmaan liittyvät koulutukset. Kuntien hyviä kokemuksia sisäilmaongelmien ratkaisussa kerätään nettisivuille.

Viestinnän kanavista ajankohtaiswebinaarit ja verkostotoiminta tunnistettiin tärkeiksi viestintäkanaviksi yhdessä uutiskirjeen ja tilatjaterveys.fi-sivuston kanssa. Useat tunnistivat Terveet tilat -foorumit ja ohjelman työpajat itselle tärkeiksi viestintäkanaviksi, mutta vastaajajoukko oli enemmän jakaantunut. Youtube-kanavan tunnisti edes jossain määrin tärkeäksi alle viidennes vastaajista ja Twitter-tilin vain alle joka kymmenes kohderyhmästä. Kysymykseen ovat vastanneet vain ne vastaajat, jotka kertoivat tuntevansa ohjelmaa edes jossain määrin.

Mitä seuraavista pidät tärkeimpinä viestintäkanavina sisäilman edistämiseen ja Terveet tilat 2028 -ohjelman toimintaan liittyen? (n=100)

Kuva 1 Viestintäkanavien merkitys sisäilman edistämiseen ja Terveet tilat 2028 -ohjelman toimintaan liittyen

Viestintäyhteistyöllä on merkittävä rooli viestinnässä, tämä tukee tunnettuutta ja tulostulostiedotusta. Ohjelman toimenpiteiden edetessä tunnettuudenkin voi arvioida kasvavan. Tämä edellyttää kuitenkin täsmällisempää kuntaviestintää ja verkoston avaamista vielä laajemmin, jottei se näyttäytyä suppean piirin asiantuntijoiden alustana.

Suoraan kuntiin suunnattua viestintää on tehty erityisesti Terveet tilat -toimintamallin valmistumisen yhteydessä. Kuntiin viestittiin kirjeitse ja lisäksi valtioneuvoston viestintäosasto julkaisi aiheesta tiedotteen. Viestinnässä ja toimintamallin jalkauttamisen tilaisuuksissa on toimittu yhteistyössä aluehallintoviranomaisten kanssa. Kuntien Terveet tilat -verkoston kokoamisen yhteydessä kuntia on pyydetty ilmoittamaan yhteyshenkilönsä. Verkostoon on tavoitettu 500

henkilöä, joille kohdennetaan suoraan tietoa. Verkostossa käydään kuntien kanssa vuoropuhelua toimintamallin kehittämiseksi. Verkoston avulla on tarkoitus lisätä suoraa vuoropuhelua kuntien kanssa.

Ohjelman tunnettuus keskeisten valtionhallinnon toimijoiden ja "asiaan vihkiytyneiden" osalta on hyvä, mutta ohjelma ei ole vielä tavoittanut laajaa kohderyhmää ja keskeisiä toimijoita halutussa määrin kunnissa. Ohjelmaa kiinteästi tuntevien haastatteluissa esitettiin arvioita, että ohjelman viestintä on päässyt vauhtiin alkuvaiheen jälkeen. Erityisenä haasteena on viedä käytäntöön konkreettisia käytäntöjä, erilaiset tarpeet ja muun muassa pienten kuntien resurssit huomioiden. Kyselyyn vastaajista ja työpajoihin osallistujista moni kuuli Terveet tilat -ohjelmasta ensimmäistä kertaa. Kyselyn jäsentely tehdyistä toimenpiteistä herätti myös kiinnostusta, ja vastauksissa myös pohdittiin, onko oma kunta vielä mukana verkostossa. Tieto ei siis vaikuta kulkevan riittävästi kuntien sisällä. Toimintamalli, joka perustuu avoimeen tiedon jakamiseen ja viestintään on itsessään arvioitu asiantuntijahaastatteluissa toimivaksi, ja viestintäkanavat on arvioitu kattaviksi. Ohjelman toiminta-aika huomioiden, viestinnällä on lisätty tietoisuutta ohjelmasta, mutta eri toimenpiteiden ja tuotosten tunnettuutta on tarve lisätä.

Kohdennettu viestintä painottuu uutiskirjeisiin, viestinnän profilointi voisi lisätä saavutettavuutta ja kiinnostavuutta. Uutiskirjeiden tilaajamäärä on ollut odotettua vähäisempi. Keskeisimmäksi kehittämistarpeeksi nousi sisältöjen ja viestinnän kärkien räätälöinti kuntiin ja avaintoimijoiden tarpeisiin. Kohdennetussa viestinnässä ehdotettiin hyödynnettävän vahvemmin järjestöjä esimerkiksi rehtoreille viestittäessä, tai alan lehtiä (esim. Rakennuslehti) ja sivustoja (esim. rakennustieto.fi). Tuotettavia toimintamalleja ja selvitysten ja tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia voitaisiin koota helposti saavutettavaan muotoon ja eri kanavissa jaettavaksi.

"Terveet tilat 2028 -ohjelman media näkyvyyden lisääminen niin, että 'tavallisella tallaajalla' on mahdollista saada tietoa ohjelmasta selkokielisesti. Ohjelman asioiden nostaminen esiin valtamediaan (saattaa olla hankalaa)."

"Ennakkotapaukset tehokkaita, olisi hyvä viestiä konkreettisen casejen kautta, miten ongelma ratkaistiin. Onnistuneet esimerkit tärkeitä kunnille."

"Ei auta muu kuin vain rummuttaa asiaa, nostaa asioita aina uudestaan."

"Laajemmin kaikki mukaan, on nyt asiantuntijafoorumi."

"Tehostettava ja kohdennettava sisäilma-asioiden kanssa toimiville laajasti."

"Täytyisi tuoda enemmän esiin sitä mitä on menossa ja tulossa. Koordinoida yhteen ja ennakoivasti."

4 Tulokset ja vaikutukset

Tässä luvussa on tarkasteltu ohjelman tähänastisia tuloksia sekä vaikuttavuutta tukevia tekijöitä.

4.1 Tähänastiset tulokset

Keskeiset havainnot

- » Ohjelman kolmen hallinnonalan yhdistävä lähtökohta luo edellytyksiä kokonaisvaltaiselle tarkastelulle. Vaikka ohjelmatoimijoiden yhteistyölle on luotu rakenteet, näyttäytyvät osakokonaisuudet kohderyhmille melko irrallisina.
- » Ohjelma vaikuttaa kolmetasoisesti: valtionhallinnon ohjaavien ministeriöiden yhteistyön myötä strategisella tasolla, kohderyhmien toimintaan tiedon, ohjeistusten ja mallien myötä ja lisäksi tuottamalla tietoa myös julkiseen keskusteluun.
- » Ohjelman vaikuttavuus suurissa kunnissa ja pienissä kunnissa eroaa toisistaan. Pienet kunnat hyötyvät konkreettisista ohjeista ja toimintamalleista, niillä taas ei ole mahdollisuutta seurata tutkimus- yms. tuloksia.

Ohjelma nostaa esiin terveiden tilojen laajan ongelman eri ulottuvuudet ja yhdistää ensimmäistä kertaa eri hallinnonalat ja muut keskeiset toimijat tätä ratkaisemaan, tämä asetelma luo edellytykset kokonaisvaltaisille ratkaisuille. Ohjelman käynnistäminen on jo itsessään keskeinen laajan yhteiskunnallisen ongelman merkitystä ja ratkaisuja nostava tulos. Pitkäaikainen ohjelma tuo teemalle ja ohjelman toimille uskottavuutta. Ohjelman tavoitteisiin ei voi vastata yksittäisillä toimenpiteillä, vaan muutos vaatii julkisten organisaatioiden strategisen suunnittelun muutosta ja osaamisen vahvistamista. Tässä ympäristöministeriön eli rakentamisen näkökulman, sisäilmasta oireilevien hoidon ja kuntoutuksen eli sosiaali- ja terveystieteiden näkökulman ja opetus- ja kulttuuriministeriön tuoman koulutuksen näkökulman yhteen saattaminen luo edellytykset poikkeuksellisen kattavasti ongelmaa lähestyville ratkaisuille. Ohjelman moniammatillinen ote onkin tuonut keskusteluun uusia näkökulmia. Samalla ohjelma toimii myös esimerkkinä kunnille eri asiantuntemuslajien yhdistämiseksi. Toisaalta kolmen hallinnonalan yhteistyö ei vielä juuri näy

"On lisännyt keskustelua, keskustelu ei myöskään ole enää ongelmakeskeistä, tuonut ratkaisuja. Psykologinen vaikutus on ollut hyvä."

"Kaikki vaikuttaa kaikkeen, vaikea kohdentaa ohjelman ansioksi."

"Kunhan nostetaan käytäntöjä, kunnat saa ottaa kunnian."

"On tehty asioita, nyt on kokonaiskuva, että mitä tulee tehdä. Nyt pitää alkaa tykittää toimenpiteitä."

"Riski on kuntalähtöisyys. Kuntien pitää toteuttaa."

yhteisenä sanomana kohderyhmille. Kuntien asiantuntijat tunnistavat ohjelmasta vain oman näkökulman, tyypillisesti tilojen tervehdyttämisen tavoite korostuu tunnettuudessa.

Ohjelman merkitystä voidaan tarkastella kolmella tasolla; ohjelma vaikuttaa tiedontuotannolla yleiseen keskusteluun, luo valtionhallinnon ohjaavien ja toimeenpanevien viranomaisten yhteistyötä ja uudistaa julkisten organisaatioiden toimintatapoja. Nämä ulottuvuudet on koottu alla olevaan taulukkoon.

VAIKUTAMISEN TASO	ESIMERKKEJÄ TOIMENPITEISTÄ	ESIMERKKEJÄ VAIKUTTAVUUDESTA
Yleinen keskustelu	Tutkitun tiedon tuottaminen, kokoaminen ja jakaminen.	Yleisen keskustelun tietopohjan ja faktaperusteisuuden kehittyminen.
Strateginen taso	Valtionhallinnon ohjaavien ministeriöiden ja toimeenpanevien virastojen kokoaminen yhteen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Yhteisten strategisten tavoitteiden asettaminen ▪ Tiedon ja esimerkkien jakaminen ▪ Yhteiset toimeenpiteet, hankkeet ja toimeenpiteet 	Valtionhallinnon ohjaavien ja toimeenpanevien toimijoiden: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Osaamistason vahvistuminen ▪ Yhteisten tavoitteiden asettaminen luo alustan yhdensuuntaisille toimille ▪ Yhteistyön lisääntyminen, yhteiset toimeenpiteet ja sanomat lisäävät vaikuttavuutta
Operatiivinen taso	Tiedon, mallien ja ohjeistuksen jakaminen julkisiin organisaatioihin	Julkisten toimijoiden osaamistason ja toimintaprosessien kehittyminen <ul style="list-style-type: none"> ➔ Rakentamisen ja ylläpidon laadun parantuminen ja sisäilmaongelmien väheneminen ➔ Sisäilmasta oireilevien hoidon ja kuntoutuksen tehostuminen

Ohjelman tuotoksia seurataan systemaattisesti, mutta vaikutusten tunnistaminen ja seuranta on ylätasoisien tavoiteasetannan takia vaikeaa. Julkisten rakennusten tervehdyttämisen ja oireilevien ja sairastuneiden hoidon ja kuntoutuksen tavoitteiden saavuttamista on mahdotonta mitata. Nämä ovat laajuudeltaan liian isoja ja ohjelman merkitystä tavoitteiden saavuttamiseen on haastavaa eriyttää muusta toiminnasta.

Ohjelman päätuloksena syntynyt toimintamalli kokoaa ensimmäistä kertaa laajan teeman kansallisella tasolla kokonaisuudeksi, tämän tuloksellisuuden ratkaisee toimintamallin jalkautustoimet. Toimintamalli on koettu kunnissa hyödylliseksi, sen ennakoiva ote haastaa useat kunnat uudistamaan omaan toimintatapaansa. Samoin toimintamalli on saanut kuntia tarkastelemaan toimintatapojaan ja uudistamaan toimintaansa myös omista lähtökohdista. Monet suuret kunnat ovat kuitenkin laatineet omat toimintamallinsa aiemmin, samoin monet

näiden lähikunnat ovat ottaneet näistä mallia. Totta kai valtaosassa ei toimintamallia ole vielä käytössä. Näistä monille myös ohjelma on ollut muutoinkin tuntematon. Vaikka kunnalla olisi ollut oma toimintamalli, on Terveet tilat -mallista usein poimittu syötteitä ja tätä on sovellettu tehden muutoksia esim. kunnan rakennuskanta ja resursointi huomioiden.

Sisäilmahaasteiden nykytilaa ja tarpeita käsittelevän tiedon tuotanto on merkittävä ohjelman tähänastinen tulos. Ohjelmassa laaditut selvitykset ja tutkimukset luovat kokonaiskuvaa ja edellytyksiä kehittämistoimien muotoilulle sekä tuottavat suoraan tietoa julkisten toimijoiden hyödynnettäväksi. Vaikuttavuuden varmistamisessa tulosten levittäminen onkin seuraavaksi tärkeää.

Ohjelman viestinnän materiaaleilla on ollut lisäarvoa myös edelläkävijäkunnille. Sisäilma-asioihin aktiivisesti pitkään panostaneet kunnat korostavat sisäisen ja ulkoisen viestinnän merkitystä teeman edistämisessä, ja ohjelman tuottamat materiaalit ovat tukeneet kuntien omaa viestintätöitä. Esimerkiksi Hollolassa viestintämateriaalit ovat tukeneet teeman esillä pitämistä kunnan sisällä sekä roolin selkeyttämisessä eri tilanteissa.

Sisäilmaan liittyviä haasteita tilojen ja terveyden näkökulmasta käsitellään mediassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa paljon, ohjelman merkitystä tähän on mahdotonta arvioida. Julkiseen keskusteluun tarvitaan tutkittua tietoa, ohjelman rooli tiedontuottajana on myös tästä näkökulmasta tärkeä.

Kunnat ovat kuitenkin hyödyntäneet ohjelman tuotoksia toistaiseksi melko vähän, ohjelmatoimijoiden ja sidosryhmien näkemys tunnettuudesta ja tulosten hyödyntämisestä eroavat kuntien näkökulmista. Haasteena on usein se, että toimintamalleja, ohjeistuksia ja koulutuksia lukuun ottamatta ohjelman tuotosten hyödyntäminen vaatii useissa tapauksissa perehtymistä, esim. selvitys- ja tutkimustulosten kohdalla. Samoin monet valmistuneet tuotokset ovat vasta jalkautusvaiheessa. Monet ohjelmatoimijat ja sidosryhmät luonnehtivat kuntien päässeen hyvin ohjelmaan mukaan. Joissain tapauksissa onkin luotettu todennäköisesti liaksi siihen, että tärkeät tuotokset otetaan kohderyhmissä käyttöön. Kyselyn ja työpajojen tulokset kuitenkin osoittavat tunnettuuden olevan melko vaatimattomalla tasolla. Osatekijänä tässä voi olla tuntemuksen keskittyminen kunnissa, ohjelman tuotokset jakaantuvat hyvin monelle ammattialalle. Toisaalta arviointiin osallistetut ovat olleet oikeaa kohderyhmää ja tema kuuluu kunnissa eri asiantuntijoille laajasti. Vaikuttavuuden vahvistamista on käsitelty seuraavassa luvussa 4.2.

Edelläkävijäkunnille ohjelma on tarjonnut mahdollisuuden peilata omaa toimintaa ja seurata yleistä kehitystä Suomessa. Näille kunnille ohjelma on tarjonnut varmuutta, että jo toteutetut toimet ovat oikeansuuntaisia, minkä lisäksi osallistuminen ohjelman tilaisuuksiin ja esimerkiksi Terveet tilat -toimintamallin osallistaviin työpajoihin on herättänyt kuntia pieniin päivityksiin omissa toimintamalleissaan. Esimerkiksi Kouvolassa päivitettiin kevyesti kaupungin sisäilma-asioiden hoitomallia Terveet tilat 2028 -ohjelman yhteistyön myötä.

"Olemme toteuttaneet samanlaisia toimia jo ennen ohjelman käynnistymistä. Ohjelma on kuitenkin tukenut ja antanut varmuutta siihen, että olemme tehneet oikeita asioita."

"On peilattu omaa toimintaa ohjelmaan, pyritty tunnistamaan kehitettäviä kohteita"

"Vuorovaikutus ja viestintä [ohjelman] tärkeimpiä toimenpiteitä. Jatkuvasti joutuu muistuttamaan eri osapuolia viestinnän tärkeydestä, että osapuolet tietoisia tilanteesta ja omasta roolista."

Kuten tarpeet ohjelmalle, niin myös ohjelman tulokset kunnissa vaihtelevat kuntakoon mukaan. Ohjelman vaikuttavuus pienissä ja keskisuurissa kunnissa on merkittävästi suurempi kuin suurissa kunnissa. Pienissä kunnissa vastuuhenkilöt ovat teeman kanssa usein yksin tai resursointi ei muutoin ole riittävää. Näissä kunnissa tueksi saatavat konkreettiset ohjeet ja mallit ovat tärkeitä. Pienemmät kunnat ovat monissa tapauksissa ottaneet mallia lähellä sijaitsevan suuren kunnan toimintatavoista, oman kunnan osaamisen ollessa riittämätöntä.

Tulosten saavuttamisen riskinä on muutoksen vaatima työpanos kunnilta. Kunnat ovat ohjelman varsinaisia muutoksentekejiä, mutta ohjelman ohjausvaikutus on lähinnä informaatioon perustuvaa. Operatiivisessa työssä tukeva tieto on tärkeää, mutta sanoman vastaanottamisen ja hyödyntämisen tueksi tarvitaan myös toimia. Useille kunnille sisäilmaongelmat näyttävät vaikeasti hallittavana kokonaisuutena. Ongelmien korjaamisen ja ehkäisemisen keinoista ei ole riittävästi tietoa tai sitten tähän ei ole riittävästi resursseja.

Toinen usein aineistossa nostettu ohjelman vaikuttavuuden riski on ohjelman jatkuvuus ja rahoitusosuus seuraavalla hallituskaudella. Ohjelman tavoittelemien muutosten saavuttaminen erityisesti kunnissa vaatii aikaa ja tarvitsee tukea. Rahoitusosuuden pienentäminen alle puoleen ohjelman alkuvaiheen vuosibudjetista rajaa jo nyt ohjelman toimintamahdollisuuksia. Terveiden tilojen teema tulee olemaan ajankohtainen myös ohjelmakauden loppuvaiheessa.

4.2 Vaikuttavuuden vahvistaminen

Keskeiset havainnot

- » Ohjelma voi vahvistaa toimenpiteiden vaikuttavuutta lisäämällä ohjelman tunnettua esim. paketoimalla ohjelman tulosten kärkiä helposti omaksuttaviksi kokonaisuuksiksi ja vahvistamalla verkostoyhteistyötä, myös viestinnässä.
  - » Ohjelman kohderyhmien näkökulmasta vaikuttavuutta vahvistetaan helposti hyödynnettävän tiedon ja ohjeiden tuottamisella, kokoamisella ja viestinnällä. Nämä ulottuvat toimintamalleista ja mittareista luottamushenkilöviestintään ja strategiatyön tukeen. Näitä on konkretisoitu tässä luvussa.
-

Seuraavassa on yhteenveto ohjelman vaikuttavuutta lisäävistä toimenpiteistä sekä ohjelman kohde- ja sidosryhmien toivomista teemoista ohjelmassa jatkossa käsiteltäviksi. Näitä on koottu kaikissa arvioinnin toimenpiteissä, erityisesti kuitenkin neljässä aluetyöpajassa. Monet asiat on mainittu raportissa vähän eri näkökulmasta jo aiemmin, esim. toimenpiteitä käsittelevässä luvussa.

Vaikuttavuutta vahvistavat toimenpiteet

Ohjelman toiminta

Ohjelman laajan toimenpidemäärän selkeyttäminen Ohjelma voisi paketoita laajaa toimenpiteiden määrää teemoittaisiksi kokonaisuuksiksi nostoen selvityksistä, tutkimuksista ja muista toimenpiteistä keskeisimmät teemat. Tämä voisi tukea tiedon viestintää ja omaksumista.

Tiedon profilointi ja verkostojen toiminta kohderyhmittäin, esim. eri osaamisalojen edustajille. Vaikka ohjelma kokoaa terveiden tilojen haasteen eri toimijat yhden ohjelman pariin, on käytännön työ julkisissa organisaatioissa kuitenkin hyvin ammattialoittain eriytynyttä, jokainen vastaa omasta vastualueestaan. Siksi tuotetun tiedon profilointi eri toimijoille kiinnostavalla kulmalla voisi tukea sanoman vastaanottamista. Useista tutkimuksista ja ohjeista voisi nostaa kärkiä useillakin profiileilla. Lisäksi erityisesti pienet kunnat toivovat vertaistukea ja tiedonvaihtoa teemoittain tai alueellisesti spesifien teemojen käsittelemiseksi. Teemoittaiset verkostot ja tapahtumat tukisivat eri osaamisalojen edustajien osaamisen vahvistumista oman työn kannalta kiinnostavissa teemoissa.

Viestintäverkoston hyödyntäminen ja laajentaminen Ohjelman viestintäverkoston toimintaa on tärkeää jatkaa. Verkoston kokoonpanoa voitaisiin laajentaa tai ottaa mukaan muita keskeisiä organisaatioita ja ydintoimijoita löyhempään vuorovaikutukseen ja näin vahvistaa ohjelman ja sen kumppanien tuotosten leviämistä. Lisäksi ohjelman rajattujen resurssien tukena voitaisiin käyttää nykyistä enemmän sidosryhmiä, esim. eri ammattiryhmien edustajia kuten toimialajärjestöjä.

Tutkitun tiedon tuottaminen ja toimintamallien kokoaminen yhteistyössä Ohjelmalla itsellään on rajalliset resurssit tuottaa tietoa, siksi eri viranomaisten suositusten ja toimintamallien ja tutkimuslaitosten tutkimustulosten välittäminen on tärkeää. Tätä paljon jo tehdäänkin. Puolueettoman tiedon jakamisen lisäksi nähtiin tärkeänä myös myönteisten tulosten viestinnän, koska aiheeseen liittyvät ongelmat ymmärrettävästikin painottuvat.

Kuntien sitouttamisen systematisointi Ohjelman vaikuttavuuden tärkein tekijä on viestinnän onnistuminen: jos kunnat eivät tunne ohjelmaa, eivät ne osaa seurata sen tuottamia tutkimustuloksia, toimintamalleja ja muita tuotoksia. Haasteena on se, että kunnissa on useita ohjelmalle tärkeitä kontaktipintoja. Ohjelman on hyvä määrittää, pyrkikö se tavoittamaan kaikki keskeiset kuntien toimijat vai kontaktihenkilöt, joiden vastuulla voisi olla levittää tietoa organisaatiossa. Ohjelma voisi tarjota kuntien sisäisen tiedonlevittämisen tueksi malleja.

Julkisten organisaatioiden osallistaminen ohjelman suunnitteluun Ohjelma on luonut lukuisia mahdollisuuksia kohderyhmien tarpeiden ja näkökulmien kokoamiseksi. Jo ennen toimenpideohjelman julkaisua pidettiin alueellisia keskustelutilaisuuksia. Samoin Terveet tilat -verkosto on avoin kaikille teemasta kiinnostuneille kuntien toimijoille. Käytössä olevia kanavia voitaisiin hyödyntää nykyistä systemaattisemmin kahdella tavalla: ensinnäkin kehitystarpeiden tunnistamiseen ohjelman toimenpiteiden tueksi ja toiseksi viestin vastaanottamisen lisäksi myös viestinnän kehittämiseen. Näin lisättäisiin toimenpiteiden ja

viestien saavutettavuutta ja hyödyntämistä.

Tietoa ja ohjeita julkisille organisaatioille

Esimerkkien ja hyvien käytäntöjen kokoaminen ja levittäminen Kuntien kannalta konkreettiset esimerkit ja hyvät käytännöt ovat usein helpoimmin hyödynnettävissä arkityössä. Keskeiseksi esimerkiksi tarpeesta nousi esimerkit korjaamisen ja uuden rakentamisen perusteista ja kustannuksista. Kunnat tarvitsevat vertailutietoa päätöksenteon tueksi erityisesti silloin, kun joudutaan tekemään päätös olemassa olevan, sisäilmaltaan ongelmallisen rakennuksen purkamisen ja uuden rakennuksen rakentamisen välillä.

Ohjeiden, tarkastuslistojen ja mittarien laadinta Erityisesti kunnat tarvitsevat konkreettisia ohjeita omien prosessien ja toimintamallien tueksi. Vaikka osalla kunnista, erityisesti suurilla kunnilla, on omat vakiintuneet toimintatavat, on tarve silti laaja. Esimerkkinä yksittäisestä tarpeesta on kiinteistökannan kunnan seuraamisen ja yhteistyön ja vuorovaikutuksen ohjeistus. Yksityiskohtaiset, kunnittain sovellettavat ohjeet voisivat sisältää esim. seurannan vuosikellon ja seurantaa tukevat raportointiasiakirjat tai sähköisen järjestelmän. Samoin nousi esiin tarve sisäilman laadun mittareille ja käytänteille sekä mittauksen tekijöiden osaamiskriteereille. Nyt kunnissa on paljon epävarmuutta mitattavien arvojen merkityksestä ja raja-arvoista.

Hyvänä esimerkkinä on rakennusprosessin kosteudenhallintaan kehitetty Kuivaketju 10 -toimintamalli. Tämä pelkistetty ja käytännönläheinen ohjeistus on yleisesti tunnettu ja otettu laajasti käyttöön osana rakentamisen laadunhallintaa. Vastaava hyvien käytäntöjen jakaminen voisi sopia laajemminkin edistämään hyvän sisäympäristön toteutumista.

Yhteenvetoja ja suosituksia tutkimusten tuloksista Kunnat toivovat selkänöjää päätösten tekemiseen. Usein kunnilla ei ole mahdollisuutta seurata alan tutkimusta, saati perehtyä tähän. Siksi nostot keskeisistä tutkimuksista edistäisivät tiedon omaksumista.

Ohjeita kuntalaisviestintään ja muuhun vuorovaikutukseen Sisäilmahaasteiden ennakointia ja ratkaisemista tukee kunnan ja tilojen käyttäjien välinen luottamus. Keskeisessä osassa tässä ovat avoin, riittävä ja selkeä viestintä ja asukkaiden osallistaminen sekä viestintä kriisitilanteissa. Kunnat tarvitsisivat ohjeita ja esimerkkejä viestintäprosessin ja toimintamallin, esim. asukastilaisuuksien ja -yhteyshenkilömallien suunnittelun tueksi.

Työkaluja kuntien luottamushenkilöille kohdennettuun viestintään Terveiden tilojen toimintamalli kannustaa ennakoivaan toimintaan, näin myös säästyttäisiin monilta rakennusinvestoinneilta. Toimintamallien uudistamisen ja resursoinnin vaikutusten ymmärtäminen on kuitenkin tärkeää myös luottamushenkilötasolla. Kansallisilla ohjeistuksilla voitaisiin painottaa luottamushenkilöiden tietotason vahvistumisen keinoja, samoin kunnille voitaisiin tarjota sovellettavia tietopaketteja luottamushenkilöille tarjottaviksi.

Tilastotietoja sisäilman aiheuttamista ongelmista Kunnat hyötyisivät raportoinnista, joka tarjoaisi tietoa rakennuksen ongelmista ja näiden aiheuttamista tyypillisistä oireista ja näiden ilmentymisen laajuudesta. Koottu tieto tukisi ongelmien vakavuuden arviointia.

Strategiatyön tuki Useilta kunnilta puuttuu kiinteistönhallinnan strategista suunnittelua tukeva asiakirja. Ohjeet ja malli tämän laadinnan tueksi tukisivat pitkäjänteisen suunnitelman laadintaa ja tapauskohtaista päätöksentekoa.

Tilaamisaaminen Tilaajaosaamisen tueksi tarvitaan ohjeita ja esimerkkejä sekä hankinta-asiakirjojen ja vaatimusten laadintaan että työn valvontaan ja lopputuotoksen hyväksyntään. Palveluntuottajan tuotoksesta antaman dokumentaation merkitys on iso, myös tähän toivotaan vaatimuslistausta.

Tarpeita teemoittain

Tässä luvussa kuvataan sekä kyselyissä että työpajoissa mainittuja tarpeita jaoteltuna Terveet tilat -toimintamallin neljään osa-alueeseen.

Osa-alue: Kiinteistökannan hallinta

- Kiinteistökannan hallintaa tukevat ohjeistukset ja työkalut
- Kiinteistökannan kunnon seuraamisen ja yhteistyön ja vuorovaikutuksen ohjeistus (Sisältäen esim. seurannan vuosikellon ja seurantaan tukevat raportointiasiakirjat tai sähköisen järjestelmän)

Osa-alue: Sisäilmatilanteiden selvittäminen

- Sisäilman laadun mittarit
- Mittausten tekijöiden osaamisen kriteerit
- Sisäilmatilanteiden selvittämistä koskeva ohjeistus ja hyvät käytännöt
- Sisäilma-ongelman ilmenemisen viestintäohjeet
- Kehittyvän älyteknologian hyödyntämisen suositukset

Osa-alue: Rakentaminen ja korjaaminen

- Korjaamisen laadun varmistus -sapluuna tehtyjen toimenpiteiden laadun varmistamiseen
- Tietoa puurakentamisesta (Vaatimukset puurakentamisen lisäämisestä kasvavat, vakiintuneita rakenneratkaisuja ei ole ja nyt toimijat tuottavat omia ratkaisujaan.)
- Korjaamisen ja uuden rakentamisen perusteet ja kustannukset (Kunnat tarvitsevat tietoa päätöksenteon tueksi erityisesti silloin, kun joudutaan tekemään päätös olemassa olevan, sisäilmaltaan ongelmallisen rakennuksen purkamisen ja uuden rakennuksen rakentamisen välillä. Ratkaisuja tukisivat vertailtavat kustannustiedot muista kunnista.)
- Lainsäädännön näkökulma (Esim. kriteeristöt / rajat haitta-ainepitoisuuksille, kelpoisuusvaatimukset toteuttajille joko urakoitsijoille (vrt. sähkö) ja / tai henkilöstölle, esim. ilmanvaihtolaitteiston säätöä koskien.)

Osa-alue: Rakennusten käyttö- ja ylläpito

- Digiratkaisujen hyödyntämisen mallit (Esim. 3D-mallien käytön mahdollisuudet kiinteistön ylläpidon hyödyntämisessä)
- Opettajien, varhaiskasvatuksen työntekijöiden, yms. henkilökunnan koulutus ("Mitkä ovat optimiolosuhteet eli millaisissa olosuhteissa valtaosalla meistä on hyvä työskennellä?")
- Digitaalisia työkaluja koskevat suositukset kiinteistönhallintaan (Kiinteistökannan hallinnointi on nyt kirjavasti hoidettu, esim. PTS, tehdyt korjaukset, ajantasaiset suunnitelmat ark, rak, lvis energiankulutus jne.)
- Kiinteistön käytön ja ylläpidon ohjeita (Esim. minkälaisia kalusteita ja tekstiilejä tuodaan vanhoista kohteista ja miten tavaroita tulee varastoida)
- Robottiikan käyttöä siivouksessa ja kiinteistönhoidossa koskevat ohjeet

5 Johtopäätelmät ja kehittämisesitykset

Tässä luvussa on esitetty arvioitsijoiden mielestä keskeisimmät johtopäätelmät ja suositukset kehittävän arvioinnin näkökulmasta ohjelmakauden jatkon tueksi.

Johtopäätelmät

- 1. Ohjelman tavoitteita pidetään laajasti tärkeinä ja valitut teemat kohdentuvat julkisten toimijoiden tarpeisiin.** Vaikka hyvin ylätasoisiksi jätetyt tavoitteet eivät juuri ohjaa toimenpiteiden valikoitumista, vastaavat tavoitteita purkavat toimenpidealueet ja luodun toimintamallin teemat kuntakentälle tärkeisiin kehittämisteemoihin.
- 2. Valtionhallinnon tasolla ohjelma on tuonut selkänöjää ja systemaattisuutta kehittämistyöhön, kolmen hallinnonalan yhteistyö luo edellytykset terveiden tilojen haasteen monipuolisille ratkaisuille.** Monia tähän mennessä käynnistettyjä valtionhallinnon toteuttamia tai valmistuneita selvitys- ja tutkimushankkeita ei olisi tehty ilman ohjelmaa. Lisäksi ohjelma tukee teemassa keskeisten ministeriöiden strategisten toimien yhdenmukaisuutta ja kokonaisnäkemystä.
- 3. Ohjelman vaikuttavuus kunnissa on vielä melko alkuvaiheessa.** Terveet tilat -ohjelma tunnetaan jossain määrin, mutta sen tuotokset tunnetaan tätä heikommin. Valmistunutta toimintamallia pidetään tärkeänä. Ohjelman haasteena on kuitenkin tavoittaa juuri ne kunnat, joissa apua eniten tarvittaisiin.
- 4. Ohjelman tiedontuotantoon painottuvat toimenpiteet eivät itsessään luo tavoitteena olevaa muutosta.** Ohjelmaan kohdentuvat odotukset eivät täysin kohtaa sen toimenpiteitä. Kunnat tarvitsevat konkreettista, helposti hyödynnettävää tietoa ja tukea. Sekä osaamistaso että käytettävissä olevat resurssit ovat isossa osassa kuntia puutteellisia. Ohjelman toimenpiteistä on monta porrasta varsinaiseen muutokseen kunnissa.
- 5. Ohjelman resurssit ovat vähäiset suhteessa kunnianhimoiseen tavoitteeseen, tämä tuo ristiriitaa myös odotusten ja resurssien välille.** Kunnat tarvitsisivat neuvontaa ja taloudellistakin tukea. Käytettävissä ollut määräraha on kuitenkin ohjannut toimenpiteitä selvittämisen ja viestinnän toimiin ennemmin kuin työntensiiviseen jalkauttamiseen.

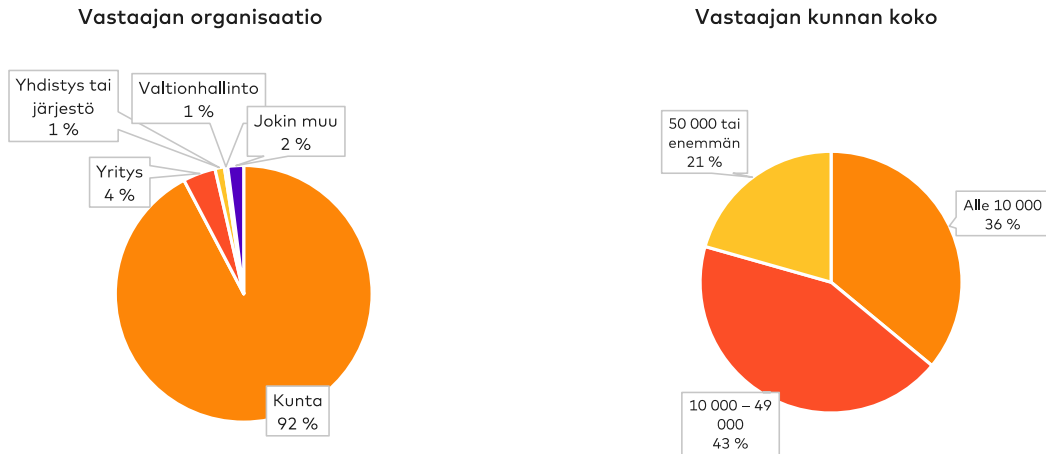
Kehittämisesitykset

- 1. Ohjelman tavoitteita tulisi tarkastella realistisesti rajaten ja operationalisoiden näitä.** Tämä voisi tukea tarvelähtöisten toimenpiteiden tunnistamista. Konkreettisesti mitattavat alatavoitteet tukisivat myös seurattavuutta. Lisäksi ohjelman toimenpiteiden sisältöpainotuksia on tärkeää arvioida säännöllisesti ja päivittää kuntien tarpeiden mukaisesti.
- 2. Ohjelma pitkäkestoisuus on vahvuus ja haaste, ohjelman kiinnostavuuden ja tähän sitoutumisen tueksi olisi hyvä määritellä välitavoitteita ja rytmittää toimenpiteitä ohjelmakauden ajalle.** Tämä tukisi laajasti toimijoita osallistavan hankkeen kokonaishaasteen ymmärrystä ja loisi näkymää etenemiseen.
- 3. Kuntien toimintatapojen muutokseen tarvitaan operatiivista tukea ja osaamistason nostoa.** Vaikka konkreettinen esim. rahoitus- tai neuvontatuki ei istu ohjelman toimintaan ja resursseihin, voi ohjelma kohdentaa nykyisiä resursseja esim. seuraavasti:
  - a. Verkostotyön syventäminen ja jatkaminen** Verkostojen hyödyntämisellä voidaan kompensoida ohjelman rajallisia resursseja. Ohjelma toimii jo verkostomaisesti hyödyntäen viestintäverkostoa ja Terveet tilat -verkostoa. Näiden toimintaa kannattaa syventää ja verkostoja laajentaa. Viestinnässä voitaisiin hyödyntää nykyistä systemaattisemmin esim. alan järjestöjen kanavia.
  - b. Yhteiskehittäminen hyödynsaajien kanssa** Ohjelman kohderyhmät, eli varsinaiset terveiden tilojen muutoksentehtäjät voitaisiin ottaa mukaan ohjelman toimenpiteiden ja viestinnän suunnitteluun. Myös alan yrityksiä voitaisiin osallistaa suunnitteluun ja viestintään. Yhteiskehittämisellä varmistettaisiin tarpeiden ennakoiva ymmärtäminen ja tuettaisiin näiden hyödyntämistä ja kehittämiseen sitoutumista yleisemminkin. Terveet tilat -verkosto toimii jo tällaisena alustana, kehittämisenäkökulmaa voitaisiin lisätä tässä melko pienin osallistavin toimenpitein.
  - c. Käytännölliset ohjeet, toimintamallit ja esimerkit** Kunnat tarvitsevat hyvin konkreettisia ohjeita, malleja ja mittareita. Monet näistä voidaan toteuttaa kansallisesti, paikallistasolla tarvittaessa soveltaen. Lisäksi esim. selvitys- ja tutkimusraporteista olisi hyvä tehdä tiivistelmiä ja opasmaisia helposti hyödynnettäviä julkaisuja eri asiantuntijaryhmille. Esimerkeissä voitaisiin myös nostaa kustannus-hyöty -näkökulmaa, taloudelliset faktat tuovat kehittämistyöhön uskottavuutta.
  - d. Ohjelman tuotosten kärkien nostaminen, tulosten temaattinen paketointi ja markkinointi** Laajasta tietotuotannosta tulisi poimia kuntia kiinnostavia kärkiä, kuntien saavutettavissa oleva hyöty edellä. Samoin tuotoksia voidaan viestinnällisesti yhdistää teema- tai kohderyhmäkohtaisesti. Yksi vaihtoehto olisi hyödyntää jo melko hyvin tunnettua Terveet tilat -brändiä ja liittää tuotokset nykyistä selvemmin tämän alle tavoitettavuuden ja kiinnostuksen lisäämiseksi.

Liitteet

LIITE 1 Kyselyn vastausten jakauma

Tausta

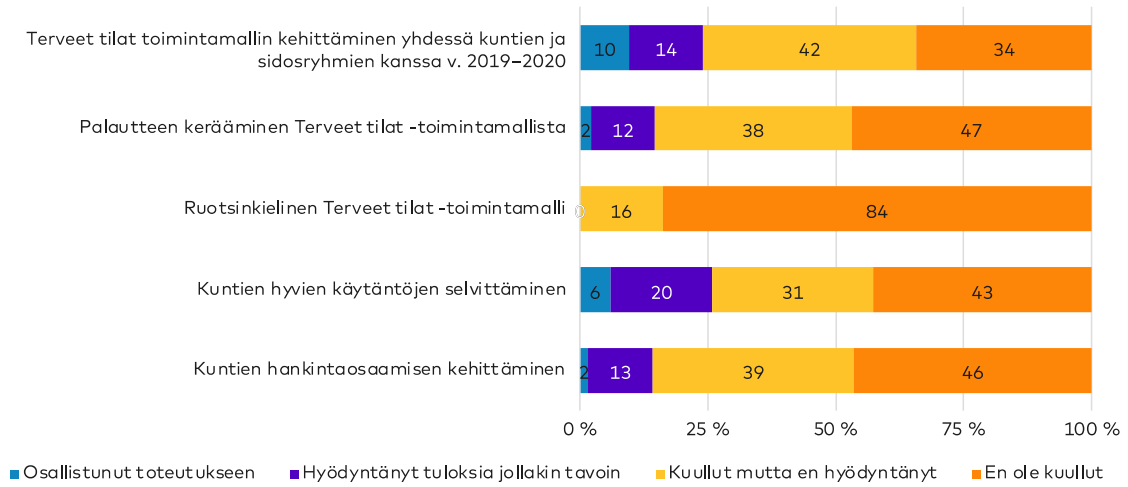
Merkittävimmät kehitystarpeet

Mihin seuraavista teemoista liittyy organisaationne näkökulmasta eniten kehitystarpeita hyvän sisäilmaston edistämiseksi? (valitse 5 tärkeintä, n=195)

Terveet tilat -toimintamallin kehittäminen

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä? (n=187)

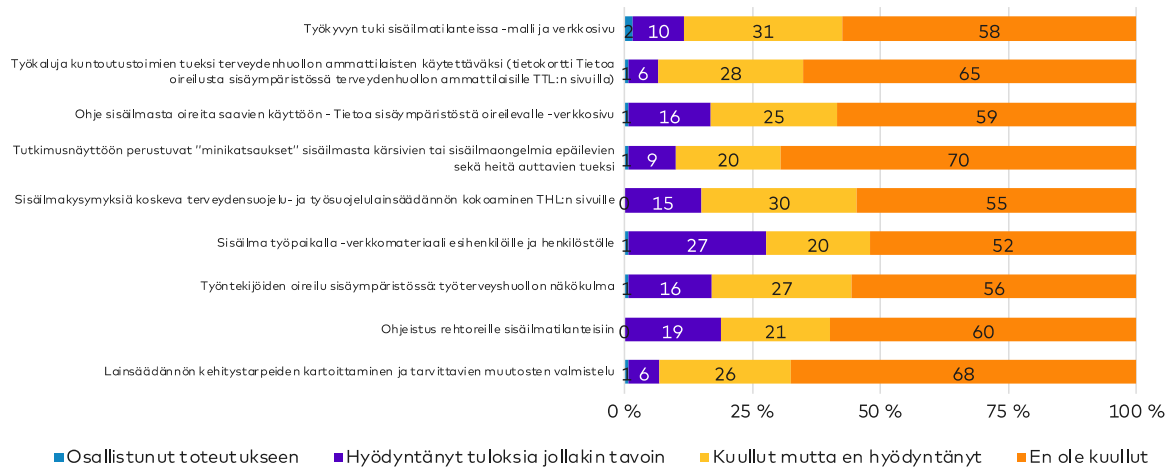
Julkisten rakennusten kunnan selvittäminen

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai ohjelman aihealueeseen liittyviä selvityksiä? (n=141)

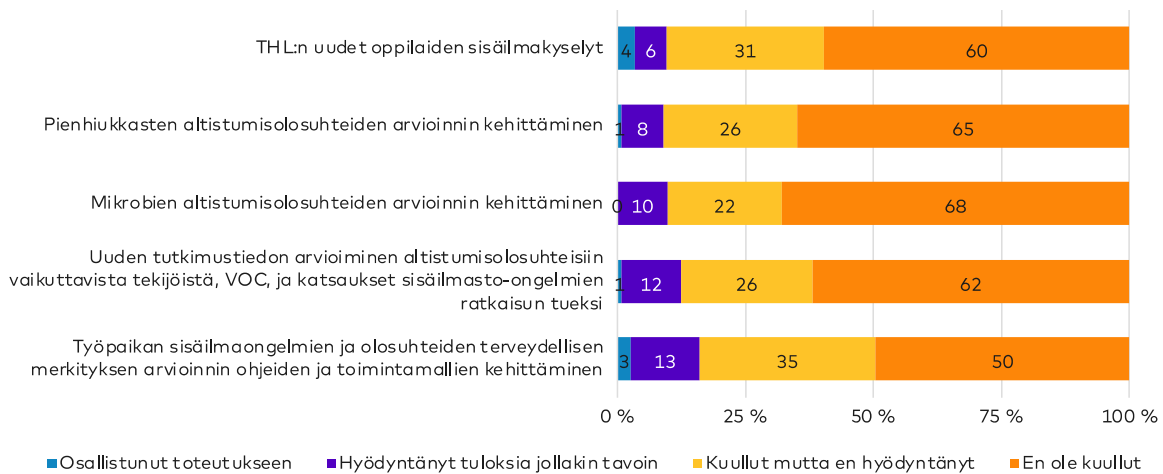
Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä, joita toteutetaan Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmassa? (n=120)

Sisäilmaongelmiin liittyvien selvitysprosessien tehostaminen

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä? (n=114)

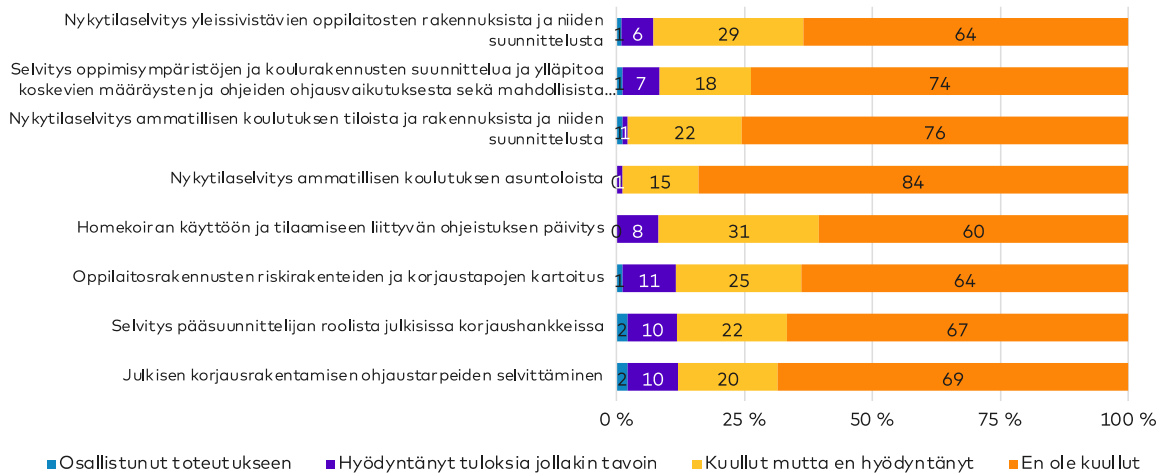
Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamallien kehittäminen sisäilmasta oireilevien auttamiseksi

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä? (n=100)

Rakentaminen ja kiinteistöt: toiminnallisten vaatimusten tunnistaminen ja huomioon ottaminen

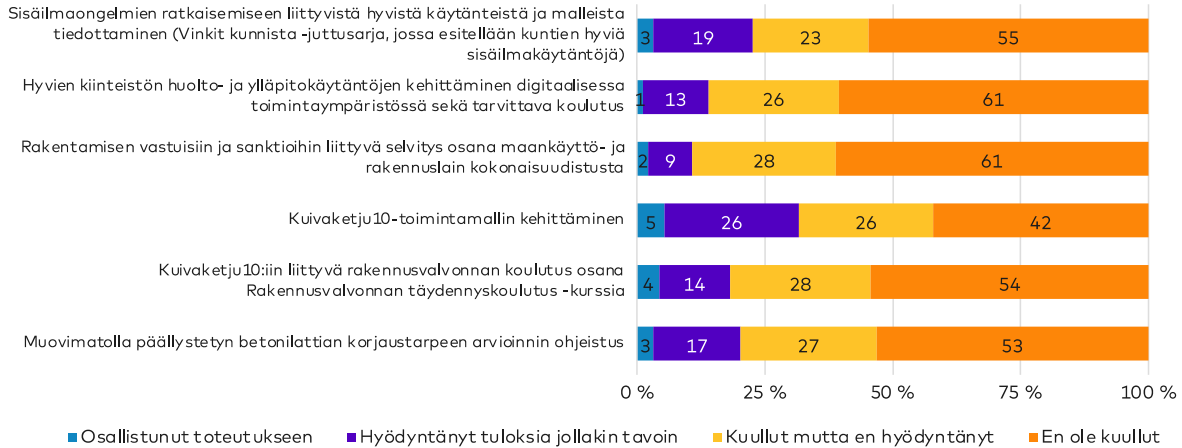
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä? (n=96)

Rakennusten hyvien ylläpitokäytäntöjen kehittäminen ja prosessien vahvistaminen

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä? (n=95)

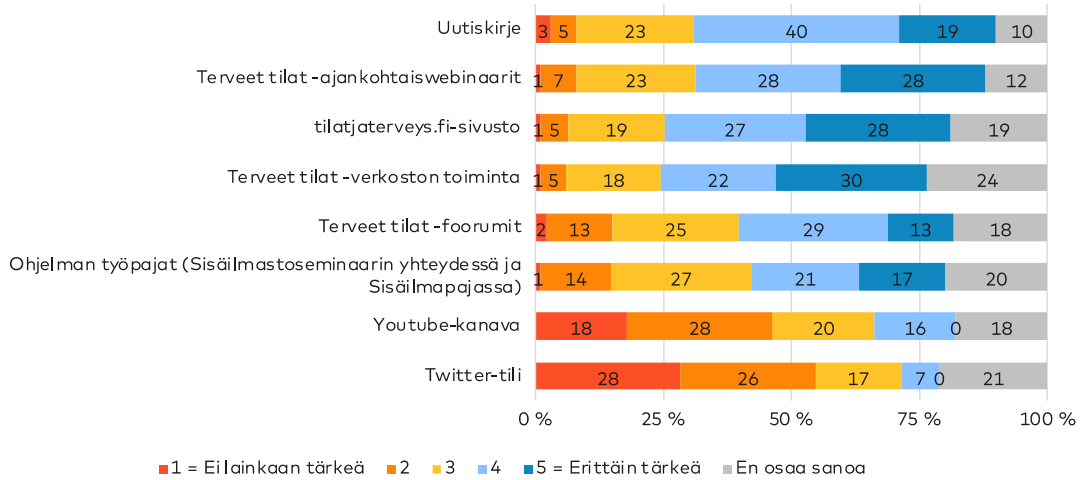

Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset

Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä? (n=92)

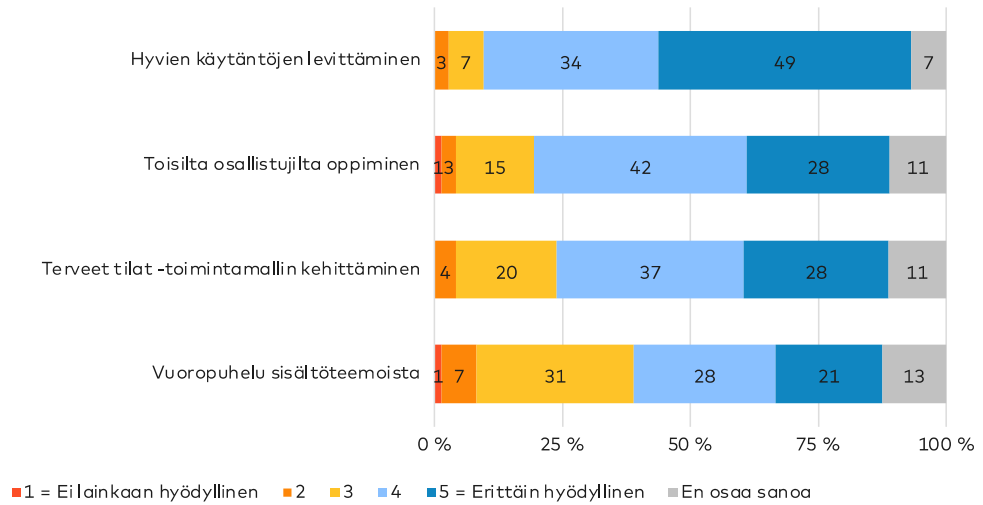

Mitä seuraavista pidät tärkeimpinä viestintäkanavina sisäilman edistämiseen ja Terveet tilat 2028 -ohjelman toimintaan liittyen? (n=100)

Terveet tilat -verkosto

Arvioi seuraavien Terveet tilat -verkoston toimien hyötyä organisaatiolenne: (n=72)

LIITE 2 Kyselyrunko

Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteena on tervehdyttää julkiset rakennukset sekä tehostaa sisäilmasta oireilevien ja sairastuneiden hoitoa ja kuntoutusta. Ohjelmasta vastaava valtioneuvoston kanslia on käynnistänyt kehittävän arvioinnin ohjelmakauden jatkon suunnittelun tueksi. Arviointi toteutetaan monimenetelmällisesti ja ohjelman laajaa kohde- ja sidosryhmää osallistaen. Osana arviointia toteutetaan hyvän sisäilman edistämiseen kytkeytyvistä tarpeista ja toimenpiteistä kysely kunnille, yrityksille ja muille Terveet tilat 2028 -ohjelman sidosryhmille. Kyselyn ja arvioinnin toteuttaa Owal Group Oy yhteistyössä VTT:n kanssa.

Vastaa kyselyyn viimeistään 2.1.2022 asti. Vastaaminen vie noin 15 minuuttia. Kysymykset koskevat ohjelman eri osa-alueita, ja mihin tahansa kysymykseen tai teeman voi jättää vastaamatta ja siirtyä eteenpäin niin halutessaan. Tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäistä vastaajaa tai organisaatiota voi tunnistaa.

Kyselylinkkiä www.research.net/r/terveettilat2028 saa mielellään jakaa eteenpäin. Kiitos osallistumisestanne!

Kysymys	Vaihtoehdot
Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taustaorganisaatiotasi?	Kunta
	Yritys
	Yhdistys tai järjestö
	ELY-keskus
	Aluehallintovirasto
	Valtionhallinto
	Jokin muu, mikä? (tarkenna alle)
Kunta	Alasvetovalikko
Asemasi	Toimialajohtaja tai vastaava ylemmää johtoa
	Keskitasen johtoa
	Palveluesimies tai vastaava esimestaso
	Asiantuntija
	Tehtävänimike:
Toimiala	Avoin
Asemasi	Johto
	Keskijohto
	Palveluesimies tms.
	Työntekijä
	Ammattinimikkeesi: (Avoin kenttä)
Yrityksen koko	Pieni (<50 työntekijää)
	Keskisuuri (50-250)
	Suuri (>250)
Mihin seuraavista toimintanne liittyy (voit valita useita)	Rakennustarkastus
	Rakennusten suunnittelu
	Rakentaminen
	Valvonta
	Omistajan (kunnan) tehtävät (mm. lautakunnat/valtuustot/hallitukset, resursointi, budjetit, hankinta)
	Kuntotutkimus (kuntoarvioija, -tarkastaja, -tutkija, rakennusterveysasiantuntija, sisäilma-asiantuntija, kosteusvaurion kuntotutkija, jne.)

Kysymys	Vaihtoehdot
	Sisäilmapalvelut (sisäilman seuranta- ja palvelut yms.)
	Tekninen käyttö ja ylläpito (kiinteistöhuolto)
	Siivous
	Tilojen käyttö (käyttäjien tarpeet ja toiminta)
	Jokin muu, mikä?
Mihin seuraavista teemoista liittyy organisaationne näkökulmasta eniten kehitystarpeita hyvän sisäilmaston edistämiseksi? Perustele vastauksesi. (valitse 5 tärkeintä)	Kokonaisvaltainen kiinteistön tarkastelu
	Sisäilman laadun ja siihen liittyvien terveyshaittojen nykytilan tunteminen
	Tilastoinnin kehittäminen sisäilmaongelmallisten rakennusten määrän seuraamiseksi
	Eri toimialojen välinen yhteistyö
	Sisäilmasta kärsivien tai sisäilmaongelmia epäilevien sekä heitä auttavien tuki ja neuvonta
	Lainsäädännön ajantasaisuuden, puutteiden ja keskinäisten ristiriitaisuuksien sekä käytännön tulkintaerojen kartoittaminen
	Sisäilmaongelmiin liittyvät selvitysprosessit
	Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamallit sisäilmasta oireilevien auttamiseksi
	Työ- ja toimintakykyisyyden tukeminen
	Sisäilmasta oireilevien sosiaaliturvan parantaminen
	Rakennusten toiminnallisten vaatimusten tunnistaminen ja huomioon ottaminen
	Rakennusten ylläpitokäytännöt
	Rakentamisen prosessit
	Terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluiden vahvistaminen
	Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset
Perustele vastauksesi:	Avoin
Muita kommentteja hyvän sisäilmaston edistämiseen liittyen:	Avoin
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä?	
Terveet tilat toimintamallin kehittäminen yhdessä kuntien ja sidosryhmien kanssa v. 2019–2020	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Palautteen kerääminen Terveet tilat -toimintamallista	
Kuntien hyvien käytäntöjen selvittäminen	
Kuntien hankintaosaamisen kehittäminen	
Mitä Terveet tilat toimintamallin kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämiseksi?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, mitä olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit Terveet tilat toimintamallin kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	Avoin
Miten hyvin tunnet seuraavien Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai ohjelman aihealueeseen liittyviä selvityksiä?	
Selvitys: Sisäilma ja terveys: kehitys, nykytilanne, seuranta ja vertailu eri maiden sekä julkisen ja yksityisen sektorin välillä, SisäNyt (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushanke, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työterveyslaitos, Suomen Kuntaliitto ry)	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Selvitys: Kuntien rakennuskannan kehitys- ja säästöpotentiaali (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushanke, FCG Konsultointi Oy ja Suomen Kuntaliitto ry)	
Selvitys: Sisäilmaongelmia kohdanneiden ihmisten auttaminen ja tukeminen, SisäTuki (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimushanke, Hengitysliitto ry, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Asumisterveysliitto AsTe ry ja Asianajotoimisto Alfa Oy)	
Selvitys: Sisäilmaongelmien korjaamiseen liittyvät investoinnit, priorisointitarpeet ja päätöksenteko kunnissa, SisäPri (Valtion selvitys-	

Kysymys	Vaihtoehdot
ja tutkimushanke, Suomen Kuntaliitto ry, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, FCG Finnish Consulting Group	
Mitä julkisten rakennusten kunnan selvittämiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpänä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit julkisten rakennusten kunnan selvittämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	Avoin
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä, joita toteutetaan Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmassa?	
Työkyvyn tuki sisäilmatilanteissa -malli ja verkkosivu	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Työkaluja kuntoutustoimien tueksi terveydenhuollon ammattilaisten käytettäväksi (tietokortti Tietoa oireilusta sisäympäristössä terveydenhuollon ammattilaisille TTL:n sivuilla)	
Ohje sisäilmasta oireita saavien käyttöön - Tietoa sisäympäristöstä oireilevalle -verkkosivu	
Tutkimusnäyttöön perustuvat "minikatsaukset" sisäilmasta kärsivien tai sisäilmaongelmia epäilevien sekä heitä auttavien tueksi	
Sisäilmakysymyksiä koskeva terveydensuojelu- ja työsuojelulainsäädännön kokoaminen THL:n sivuille	
Sisäilma työpaikalla -verkkomateriaali esihenkilöille ja henkilöstölle	
Työntekijöiden oireilu sisäympäristössä: työterveyshuollon näkökulma	
Ohjeistus rehtoreille sisäilmatilanteisiin	
Lainsäädännön kehitystarpeiden kartoittaminen ja tarvittavienmuutosten valmistelu	
Mitä terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpänä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	
Miten kehittäisit Terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä toimenpiteistä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 – ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä?	
THL:n uudet oppilaiden sisäilmakyselyt	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Pienhiukkasten altistumisolosuhteiden arvioinnin kehittäminen	
Mikrobien altistumisolosuhteiden arvioinnin kehittäminen	
Uuden tutkimustiedon arvioiminen altistumisolosuhteisiin vaikuttavista tekijöistä, VOC, ja katsaukset sisäilmasto-ongelmien ratkaisun tueksi	
Työpaikan sisäilmaongelmien ja olosuhteiden terveydellisen merkityksen arvioinnin ohjeiden ja toimintamallien kehittäminen	
Mitä Sisäilmaongelmiin liittyvien selvitysprosessien kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit sisäilmaongelmiin liittyvien selvitysprosessien kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	Avoin
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 – ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä?	
Tietomateriaalien kokoaminen ammattilaisille sekä työkalut kuntoutustoimien tueksi terveydenhuollon ammattilaisille	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Kuntoutuspoliklinikoiden käynnistämisen tukeminen sisäympäristöissä oireileville potilaille, joiden työ- ja toimintakyky on vakavasti heikentynyt	
Selvitys hoitopolkujen ja tuen mahdollisuuksien nykytilasta perusterveydenhuollossa	
Työterveyshuollon tutkimus- ja hoitopolkujen määrittäminen sisäilmasta oireileville	

Kysymys	Vaihtoehdot
Yksilöllisten työ- ja toimintakyvyn tukitoimien selvittäminen	
Selvitys väestön käsityksistä ympäristötekijöihin, erityisesti sisäilmaan liittyvistä riskeistä (väestökysely ja kyselyn analyysi)	
Katsaus väistö- ja erityispuhtaiden tilojen käytöstä työpaikkojen sisäilmasto-ongelmatilanteissa	
Analyyysi tavoista, joilla riskien hahmottamista voitaisiin parantaa ja mahdollisia tietoaukkoja täyttää.	
Mitä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamallien kehittämiseen sisäilmasta oireilevien auttamiseksi liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit sosiaali- ja terveydenhuollon toimintamallien kehittämiseen sisäilmasta oireilevien auttamiseksi liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	Avoin
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä?	
Nykytilaselvitys yleissivistävien oppilaitosten rakennuksista ja niiden suunnittelusta	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Selvitys oppimisympäristöjen ja koulurakennusten suunnittelua ja ylläpitoa koskevien määräysten ja ohjeiden ohjausvaikutuksesta sekä mahdollisista säädosmuutos- ja ohjaustarpeista	
Nykytilaselvitys ammatillisen koulutuksen tiloista ja rakennuksista ja niiden suunnittelusta	
Nykytilaselvitys ammatillisen koulutuksen asuntoloista	
Homekoiran käyttöön ja tilaamiseen liittyvän ohjeistuksen päivitys	
Oppilaitosrakennusten riskirakenteiden ja korjaustapojen kartoitus	
Selvitys pääsuunnittelijan rollista julkisissa korjaushankkeissa	
Julkisen korjausrakentamisen ohjaustarpeiden selvittäminen	
Mitä toiminnallisten vaatimusten tunnistamiseen ja huomioon ottamiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten hyvin tunnette seuraavien Terveet tilat 2028 – ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä?	
Sisäilmaongelmien ratkaisemiseen liittyvistä hyvistä käytänteistä ja malleista tiedottaminen	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Sisäilmaongelmien ratkaisemiseen liittyvistä hyvistä käytänteistä ja malleista tiedottaminen (Vinkit kunnista -juttusarja, jossa esitellään kuntien hyviä sisäilmakäytäntöjä)	
Hyvien kiinteistön huolto- ja ylläpitokäytäntöjen kehittäminen digitaalisessa toimintaympäristössä sekä tarvittava koulutus	
Rakentamisen vastuisiin ja sanktioihin liittyvä selvitys osana maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistusta	
Kuivaketju10-toimintamallin kehittäminen	
Kuivaketju10:iin liittyvä rakennusvalvonnan koulutus osana Rakennusvalvonnan täydennyskoulutus -kurssia	
Muovimatolla päällystetyn betonilattian korjaustarpeen arvioinnin ohjeistus	
Mitä rakennusten hyvien ylläpitokäytäntöjen kehittämiseen ja prosessien vahvistamiseen liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämisessä?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit rakennusten hyvien ylläpitokäytäntöjen kehittämiseen ja prosessien vahvistamiseen liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia?	Avoin

Kysymys	Vaihtoehdot
Miten hyvin tunnet seuraavia Terveet tilat 2028 -ohjelman toimenpiteitä tai siihen liittyviä toimenpiteitä?	
Esiselvitys kiinteistö- ja rakennusalan osaamisesta osaamiskartoitusta varten	Osallistunut toteutukseen – Hyödyntänyt tuloksia jollakin tavoin – Kuullut mutta en hyödyntänyt – En ole kuullut
Osaamiskartoitus rakennusalan toimijoiden ja kuntien kiinteistö- ja rakennustehtävissä toimivien sisäilmaosaamisesta	
Selvitys siitä, millaista osaamista nykyinen kiinteistö- ja rakennusalan koulutus tuottaa ja mitä puutteita on	
Koulutuksen kehittäminen sisäympäristön aihealueelta työpaikoille, sisäilmaston asiantuntijoilla ja työterveyden ammattilaisille sekä työntekijöille ja heitä tukeville tahoilla	
Työterveyshuollon erikoislääkäriskoulutuksen kehittäminen ja toteuttaminen	
Verkkokoulutuksen kehittäminen sisäympäristön aihealueelle	
Perusterveydenhuollon ammattilaisten koulutus	
Rakennusfysiikan oppimateriaalin kehittäminen insinööriskoulutukseen	
Rakennusvalvontaviranomaisten koulutus muuttuvassa toimintaympäristössä	
Eri toimijoiden pätevyys- ja kelpoisuusvaatimuksien tilannekartoitus	
Mitä osaamisen arviointiin ja tarvittaviin päivityksiin liittyvistä toimenpiteistä pidät tärkeimpinä hyvän sisäilmaston edistämiseksi?	Avoin
Halutessasi voit kertoa käytännön esimerkkejä siitä, miten olette hyödyntäneet edellä mainittuja sisältöjä. Kerro mihin toimenpiteeseen vastauksesi liittyy:	Avoin
Miten kehittäisit osaamisen arviointiin ja tarvittaviin päivityksiin liittyviä toimenpiteitä, jotta ne olisivat vaikuttavampia:	Avoin
Mitä seuraavista pidät tärkeimpinä viestintäkanavina sisäilman edistämiseen ja Terveet tilat 2028 - ohjelman toimintaan liittyen?	
Terveet tilat -verkoston toiminta	1 = Ei lainkaan tärkeä - 5 = Erittäin tärkeä, En osaa sanoa
Uutiskirje	
tilatjaterveys.fi -sivusto	
Terveet tilat -foorumi	
Terveet tilat -ajankohtaiswebinaarit	
Ohjelman työpajat (sisäilmastoseminaarin yhteydessä ja Sisäilmapajassa)	
Twitter -tili	
Youtube -kanava	
Joku muu, mikä?	Avoin
Miten Terveet tilat 2028 -ohjelman viestintää tulisi kehittää?	Avoin
Arvioi seuraavia Terveet tilat -verkoston hyötyä organisaatiolenne:	1 = Ei lainkaan hyödyllinen – 5 = Erittäin hyödyllinen
Vuoropuhelu sisältöteemoista	
Terveet tilat -toimintamallin kehittäminen	
Toisilta osallistujilta oppiminen	
Hyvien käytäntöjen levittäminen	
Jokin muu, mikä?	Avoin
Miten kehittäisit Terveet tilat -verkoston toimintaa?	Avoin
Millaiset toimenpiteet tai toimintatavat ovat edistäneet hyvää sisäilmastoa?	Avoin
Mitkä tekijät erityisesti tai hidastavat hyvän sisäilmaston syntymistä?	Avoin
Millaista tukea kuntanne tarvitsisi hyvän sisäilmaston kehittämiseen?	Avoin
Muut kommentit ja kehittämis ehdotukset Terveet tilat 2028 -ohjelmaan liittyen:	Avoin

LIITE 3

Haastattelurunko - Sidosryhmät

TERVEET TILAT 2028, KEHITTÄVÄ VÄLIARVIOINTI

Valtioneuvoston kanslia on käynnistänyt Terveet tilat 2028 -ohjelman kehittävän väliarvioinnin.

Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteena on tervehdyttää julkiset rakennukset sekä tehostaa sisäilmasta oireilevien ja sairastuneiden hoitoa ja kuntoutusta. Ohjelmakauden aikana julkiseen kiinteistönpitoon vakiinnutetaan sisäilmaongelmia ennaltaehkäisevä toimintatapa, Terveet tilat -toimintamalli, johon kuuluu rakentaminen, korjaaminen sekä käyttö ja ylläpito. Valtakunnallinen ohjelma on poikkiallinen, ja osana tätä toimii kuntien työntekijöiden Terveet tilat -verkosto, joka tukee toimintamallin laadintaa ja sen levittämistä toimien myös vuoropuhelun paikkana.

Arvioinnin aikana kuullaan ohjelman kohde- ja sidosryhmiä. Tämä haastattelu on osa arviointiprosessin alkuvaiheessa tehtäviä syventäviä haastatteluja. Arvioinnin toteuttaa Owl Group Oy syyskuussa 2021-helmikuussa 2022.

Lisätietoa Terveet tilat 2028 -ohjelmasta: <https://tilatjaterveys.fi/etusivu>

A. Taustatiedot

1. Haastateltavan taustatiedot

- a. Nimi ja organisaatio
- b. Haastateltavan suhde Terveet tilat 2028 -ohjelmaan. Esimerkiksi millä tavalla olet ollut mukana ohjelman toimeenpanossa tai miten ohjelma on muuten tuttu?

B. Tavoitteet

2. Millaisia tarpeita tunnistat hyvän sisäilman edistämiseen liittyen?
3. Miten arvioit ohjelman tavoitteiden osuvuutta?
  - a. Tavoitteiden selkeys, relevanttius ja realistisuus
  - b. Kohdentuminen oikeisiin tarpeisiin
4. Ovatko tavoitteet tarkoituksenmukaiset läpi ohjelmakauden?

C. Toimenpiteet

4. Miten arvioit ohjelman toimenpidealueiden tärkeyttä ja toteutusta?
  - a. Toimet julkisten rakennusten kunnon selvittämiseksi ja Terveet tilat -toimintamallin kehittämiseksi
  - b. Terveen ja hyvinvoinnin edistäminen (Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma)
  - c. Rakentamiseen, kiinteistöjen käyttöön ja ylläpitoon liittyvien prosessien vahvistaminen
  - d. Terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluiden vahvistaminen
  - e. Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset
5. Miten ohjelman viestintä ja vuorovaikutus ovat onnistuneet (on myös yksi

toimenpidealue)?

- a. Ohjelman tunnettuus
- b. Viestinnän määrä, sisältö ja kanavat
- c. Viestinnän kohdentuminen

6. Miten arvioit ohjelman toimintamallien tarkoituksenmukaisuutta?

- a. Terveet tilat -toimintamalli
- b. Terveet tilat -verkosto

7. Miten arvioit ohjelman panostusten käytön tarkoituksenmukaisuutta?

- a. Kohdentuminen
- b. Riittävyys ja tehokkuus

8. Miten ohjelman toteutusmalli tukee tavoitteiden saavuttamista?

- a. Organisointi
- b. Resurssit

D. Tulokset ja vaikutukset

9. Miten arvioit ohjelman tähänastisia tuloksia?

- a. Ohjelmatason tulokset
- b. Hankkeiden tulokset

10. Miten ohjelman tavoitteet ovat mielestäsi toteutumassa?

11. Arvioi, onko toimintaympäristön muutoksilla ollut vaikutusta ohjelman toimintaan?

12. Kuinka ohjelman vaikuttavuutta tulisi mielestäsi jatkossa vahvistaa?

13. Miten ohjelman vaikuttavuutta tulisi mielestäsi seurata (on myös yksi ohjelman toimenpidealue)?

- a. Mittarit ja indikaattorit

E. Ohjelman rooli

14. Miten arvioit ohjelman roolia ja merkitystä kansallisessa kehittämisessä?

- a. Suhde Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelmaan: roolit, tavoitteet, tulosten keskinäinen hyödyntäminen, yhteistyö
- b. Asemoituminen muuhun kansallisen kehityksen kenttään

F. Lopuksi

15. Mahdollisia muita asioita, joita haluat nostaa esiin arviointiin liittyen?

Haastattelurunko – kunnille

TERVEET TILAT 2028, KEHITTÄVÄ VÄLIARVIOINTI

Valtioneuvoston kanslia on käynnistänyt Terveet tilat 2028 -ohjelman kehittävän väliarvioinnin.

Terveet tilat 2028 -ohjelman tavoitteena on tervehdyttää julkiset rakennukset sekä tehostaa sisäilmasta oireilevien ja sairastuneiden hoitoa ja kuntoutusta. Ohjelmakauden aikana julkiseen kiinteistönpitoon vakiinnutetaan sisäilmaongelmia ennaltaehkäisevä toimintatapa, Terveet tilat -toimintamalli, johon kuuluu rakentaminen, korjaaminen sekä käyttö ja ylläpito. Valtakunnallinen ohjelma on poikkihallinnollinen, ja osana tätä toimii kuntien työntekijöiden Terveet tilat -verkosto, joka tukee toimintamallin laadintaa ja sen levittämistä toimien myös vuoropuhelun paikkana.

Arvioinnin aikana kuullaan ohjelman kohde- ja sidosryhmiä. Tämä haastattelu on osa arviointiprosessin alkuvaiheessa tehtäviä syventäviä haastatteluja. Arvioinnin toteuttaa Owal Group Oy syyskuussa 2021-helmikuussa 2022.

Lisätietoa Terveet tilat 2028 -ohjelmasta: <https://tilatjaterveys.fi/etusivu>

A. Taustatiedot

1. Haastateltavan taustatiedot

- a. Nimi ja organisaatio
- b. Haastateltavan suhde Terveet tilat 2028 -ohjelmaan. Esimerkiksi millä tavalla olet ollut mukana ohjelman toimeenpanossa tai miten ohjelma on muuten tuttu?

B. Tavoitteet

2. Millaisia tarpeita tunnistat hyvän sisäilman edistämiseen liittyen kuntien näkökulmasta?
3. Jos tunnet ohjelman tavoitteita, miten arvioit ohjelman tavoitteiden osuvuutta kuntien näkökulmasta?
  - a. Tavoitteiden selkeys, relevanttius ja realistisuus
  - b. Kohdentuminen oikeisiin tarpeisiin

C. Toimenpiteet

4. Miten arvioit ohjelman toimenpidealueiden tärkeyttä ja toteutusta kuntien näkökulmasta?
  - a. Toimet julkisten rakennusten kunnon selvittämiseksi ja Terveet tilat -toimintamallin kehittämiseksi
  - b. Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen (Kansallinen sisäilma ja terveys -ohjelma)
  - c. Rakentamiseen, kiinteistöjen käyttöön ja ylläpitoon liittyvien prosessien vahvistaminen
  - d. Terveen rakentamisen hankinta- ja omistuspalveluiden vahvistaminen
  - e. Osaamisen arviointi ja tarvittavat päivitykset
5. Miten ohjelman viestintä ja vuorovaikutus ovat onnistuneet ja tavoittaneet kuntia (on myös yksi toimenpidealue)?

- a. Ohjelman tunnettuus
- b. Viestinnän määrä, sisältö ja kanavat
- c. Viestinnän kohdentuminen

6. Jos tunnet toimintamalleja, miten arvioit ohjelman toimintamallien tarkoituksenmukaisuutta kuntien näkökulmasta?

- a. Terveet tilat -toimintamalli
- b. Terveet tilat -verkosto

D. Ohjelman tulokset ja vaikutukset kunnassanne

7. Miten kuntanne on osallistunut Terveet tilat 2018 -ohjelmaan?

- a. Mikä on tukenut osallistumista
- b. Mikä on haastanut osallistumista

8. Mitä tuloksia ohjelmaan osallistumisella on ollut?

- a. Jo tunnistettavissa olevat tulokset
- b. Odotettavissa olevat tulokset
- c. Miten tuloksia voitaisiin vahvistaa?

9. Mikä on ohjelman rooli tulosten syntymisessä? Olisitteko toteuttaneet samansuuntaisia toimia ilman ohjelmaa?

10. Miten Terveet tilat 2028 -ohjelma voisi paremmin toimia kuntien tukena loppuhankekaudella?

- a. Teemat ja sisällöt
- b. Toimenpiteet

E. Lopuksi

11. Mahdollisia muita asioita, joita haluat nostaa esiin arviointiin liittyen?

owalg'group